

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศไทย

การศึกษาผู้ใหญ่ที่จัด เป็นแบบแผนในประเทศไทย เริ่ม เมื่อ พ.ศ. 2480 ซึ่ง เริ่ม เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย แต่ประชากรส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือจึง เป็นอุปสรรคอันใหญ่หลวงต่อการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ตระหนัก เพื่อแก้ไขผู้ไม่รู้หนังสือ โดยจัดตั้งกรมมาธิการระดับชาติ เพื่อวางแผนและดำเนินงาน การศึกษาผู้ใหญ่ จัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาล เปิดโรงเรียนสอนผู้ไม่รู้หนังสือที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ที่ไม่อยู่ในโรงเรียนภาคปกติ เพื่อจัดผู้ไม่รู้หนังสือ และให้เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง กระทรวงศึกษาธิการได้แก้ไขและปรับปรุงวัตถุประสงค์ ในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ให้กว้างขวางกว่าเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมและ เศรษฐกิจของประเทศ โดยจัดการศึกษาผู้ใหญ่ขั้นมูลฐาน การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นสืบเนื่องจัดอาชีวศึกษา ประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ และของเอกชนที่จัดการศึกษาผู้ใหญ่จัดบริการห้องสมุดประชาชน จัดหน่วยการศึกษาประชาชนเคลื่อนที่ เพื่อจัดการไม่รู้หนังสือของประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร และห่างไกลกัน โดยใช้อุปกรณ์สไลด์ทัศนศึกษาช่วย และในปัจจุบันนี้การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ ในประเทศไทยอาศัยพื้นฐานปรัชญา "คิดเป็น" ช่วยให้ผู้เรียนมี เครื่องมือมีความสามารถที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองได้ต่อไป เพื่อถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการดำรงชีวิต ในสังคมและเพื่อส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมของชาติ (โมฮัมมัด ฮับดุลกาเดร์ 2520 : 5-9)

ความหมายของการศึกษานอกโรงเรียน

ความหมายของคำว่าศึกษานอกโรงเรียน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้อย่างมากมาย เช่น

คณะกรรมการอำนวยการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ ได้กำหนดขอบเขตและความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่ในการประชุม เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2514 ได้ว่า "การศึกษาผู้ใหญ่ คือ ประสพการณ์การเรียนรู้ทั้งหลายที่จัดขึ้นให้แก่ประชาชนที่มีอายุพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษานอกระบบการเรียนในระบบโรงเรียนภาคปกติ" ต่อมาวันที่ 24 มีนาคม 2522 ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ยกฐานะ "กองการศึกษาผู้ใหญ่" ขึ้นเป็น "กรมการศึกษานอกโรงเรียน" และได้ขยายขอบข่ายของการศึกษาให้กว้างขวางออกไปโดยให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า "เป็นประสพการณ์และกิจกรรมที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้และความสามารถในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ ประกอบอาชีพและทำหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น" (วีรชัย มีชอบธรรม และ สุภัตรา เพชรสุทธิ 2520 : 2)

ประชุมสุข อาชวอำรุง (2518 : 72-76) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า "การศึกษาออร์ปัย เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบ ไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่เลือกภูมิหลังและไม่เลือกสติปัญญา ความสามารถ หรือความถนัด ครอบคลุมถึงการศึกษที่ไม่มีพิธีรีตอง เป็นการศึกษาที่ไม่เปิดโอกาสให้กับคนทุกคนในสังคม จัดกิจกรรมการศึกษาได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน นับเป็นวิชาการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยอย่างยิ่ง"

บรรจง ชูสกุลชาติ (2522 : 17) ให้ความหมายว่า "การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือการศึกษาที่พยายามจะจัดขึ้น เพื่อช่วยเหลือคน ซึ่งผิดหวังในระบบโรงเรียนหรือไม่มีโอกาสที่จะเข้าเรียนในระบบโรงเรียน หรือไม่ได้รับความเสมอภาคในระบบการศึกษาในระบบโรงเรียนให้มีโอกาสได้มีความเสมอภาคและให้สมหวังในการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอดปลอดภัย และดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคม"

อุ้นดา นพคุณ (2523 : 75) ให้คำจำกัดความว่า "การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมเชิงการศึกษาที่ไม่ได้จัดขึ้นตามขั้นตอนปกติของการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมซึ่งอาจดำเนินการโดยสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการและความสนใจเชิงการศึกษาของผู้เรียนอย่างประหยัด และสอดคล้องกับปัญหา และ

สภาพแวดล้อม หลักสูตรระยะสั้น ยึดหยุ่นได้ จบได้ในตัวของมันเองและใช้เวลาศึกษานาน”

สุนทร โคตรบรรเทา (2526 : 14) ได้ให้ความหมายมีสาระสำคัญว่า “การศึกษา นอกกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีระบบ แต่เป็นระบบที่อยู่นอกโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษา ที่มีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ มีหลักสูตร และมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน มีผู้จัด และสามารถบอกได้ว่า เรียนแล้วจะได้อะไร จะรู้อะไร จะจบเมื่อไร จะมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้นอย่างไร เป็นต้น”

โคลน์ และคีน (Kline and Keehn : 1 - 3 อ้างถึงใน พินทอง สัตยพันธ์ 2528 : 11) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การศึกษานอกโรงเรียน เหมือนกับการศึกษาที่เรียกว่า การศึกษานอกกระบบโรงเรียน การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาชีวิต การศึกษาเบ็ดเสร็จ เป็นคำที่หมายถึงชนิดของการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อเป็นทางเลือก ทางส่งเสริมการศึกษาระบบ ในโรงเรียน หรือเป็นการศึกษาที่จัดขึ้น เพื่อช่วยปิดช่องว่างของประชากรจำนวนมากซึ่งไม่สามารถ รับบริการจากระบบการศึกษาในโรงเรียนได้อย่างเต็มที่ เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาระบบใน-โรงเรียนแล้ว การศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาที่ยึดหยุ่นได้ง่าย”

เซฟฟิลด์ และดีโจมาห์ (Sheffield and Diejomaah, 1972 : 11 อ้างถึง ใน พินทอง สัตยพันธ์ 2528 : 11) ได้กล่าวไว้ว่า “การศึกษานอกกระบบ เป็นคำที่มีความหมาย กว้างขวาง ครอบคลุมการฝึกอบรมและการสอนนอกระบบชั้น เรียน เกือบทั้งหมด เริ่มตั้งแต่การ เรียนรู้ของบุคคลแต่ละบุคคลจากพ่อแม่ จากโรงงานจนถึงการรณรงค์ เพื่อให้ประชาชนทั้งหลายรู้ หนังสือ การศึกษานอกกระบบควรจะเป็นบริการที่สนองความต้องการหลายอย่าง เช่น เพื่อให้ ผู้ที่ไม่มีโอกาส เรียนในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้ผู้ที่จบจากระบบโรงเรียน แล้วได้มีโอกาสหาความรู้และได้รับการฝึกฝนเพิ่มเติม โดยเฉพาะสำหรับการที่จะไปประกอบอาชีพ สำหรับช่วยให้ผู้ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน”

แมคคอล (McCall 1979 : 5 อ้างถึงใน พินทอง สัตยพันธ์ 2528 : 12) ได้ กล่าวไว้ว่า “การศึกษาในโรงเรียนหมายถึง การศึกษาซึ่งเป็นชั้น เรียนในโรงเรียนปกติส่วนการ ศึกษานอกโรงเรียนนั้นหมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลาย ซึ่งอยู่นอกกระบบชั้น เรียนของ

โรงเรียนภาคปกติอื่น ๆ การศึกษานอกโรงเรียน เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก หมายถึง การศึกษาทุกอย่าง การเรียนรู้จากพ่อแม่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้จากเพื่อน ๆ การเรียนรู้จากสื่อสารมวลชน การเรียนรู้จากโรงเรียนผู้ใหญ่ และหน่วยพัฒนาต่าง ๆ การเรียนรู้จากการฝึกงาน การเรียนรู้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาว ฯลฯ”

ฟิลิป เอช คอัมบส์ (Philip H. Coombs อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา 2526:13) นักเศรษฐศาสตร์การศึกษาผู้มีชื่อเสียงของโลกคนหนึ่ง ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง กิจกรรมการศึกษาใด ๆ ที่จัดไว้ อย่างมีระบบและมีแบบแผน แต่จัดขึ้นนอกเหนือขอบข่ายโรงเรียนภาคปกติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่กลุ่มประชากรทั้ง เด็กและผู้ใหญ่”

จากความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าความหมายของ เกียรติวรรณ ฆามาตยกุล (2526 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้ให้ความหมายไว้ครอบคลุมถึงความต่อไปนี้ “การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบแน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียน โดยยึดแนวคิดที่ว่าการศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักการตัดสินใจรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีอิสระภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด”

จากความหมายดังกล่าว ทำให้มองเห็นภาพของการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ว่าเป็นการศึกษาที่มีระบบ แต่เป็นระบบที่อยู่นอกเหนือโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่มีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ มีหลักสูตร มีแบบเรียน และมีวัตถุประสงค์แน่นอน มีผู้จัด ผู้เรียนในวัยต่าง ๆ มีระยะเวลาในการเรียน เป็นต้น กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นจัดนอกระบบโรงเรียนภาคปกติในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. เวลา การศึกษานอกโรงเรียนจะจัดนอกเวลาเรียน หรือวันหยุดคือ ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ใช้เวลาเรียนสั้นกว่าในโรงเรียนภาคปกติ

2. สถานที่ ไม่มีข้อจำกัด สามารถจัดได้ทุกที่ที่สะดวกต่อผู้เรียน เช่น บ้านผู้เรียน ศาลาวัด ศาลาประชาคม เป็นต้น
3. ผู้เรียน ไม่กำหนดเพศ อายุ เรียนได้ถ้ามีความประสงค์จะเรียน
4. ผู้สอน ไม่มีการกำหนดพื้นความรู้ของผู้สอน ครูจะเป็นใครก็ได้ที่มีความสามารถ ความชำนาญ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้
5. หลักสูตรและการสอน ไม่มีหลักสูตรเดียวตายตัว ต้องยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ทั้งในแง่เนื้อหาสาระและวิธีการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์และปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียน

วัตถุประสงค์และปรัชญาทางการศึกษา เป็นแผนนโยบายหรือกรอบความคิดที่ทุกประเทศย่อมจะกำหนดปรัชญาขึ้น เป็นของตนเอง โดยวัตถุประสงค์และปรัชญาทางการศึกษาของแต่ละประเทศ ต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับปัจจัยหรือตัวแปรนานาประการของประเทศนั้น ๆ วัตถุประสงค์ของการศึกษาระบบโรงเรียนก็เช่นเดียวกับวัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการศึกษาในระบบโรงเรียน คือ ต้องการให้บุคคลมีความรู้ มีทักษะความชำนาญ มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรมที่ดี การกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาของสังคมหนึ่ง อาจแตกต่างกันในรายละเอียดไปจากอีกสังคมหนึ่ง เพราะระบบในการปกครอง ระบบทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และทรัพยากรที่มีอยู่ ตลอดจนปัญหาของประเทศไม่เหมือนกัน (อุ้นดา นพคุณ 2523 : 75)

ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาระบบโรงเรียน นอกจากการพิจารณาจากสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชากรส่วนใหญ่แล้ว เราควรจะได้พิจารณาถึงค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศด้วย และด้วยเหตุที่ระบบการศึกษาของชาติ เปรียบเสมือนท่อใหญ่ ซึ่งบรรจุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ทุกสิ่งทุกอย่างอย่างครอบคลุมไว้ทุกกระบวน วัชรวิ ชวะอำ และกิ่งแก้ว อรรถการ (2517 : 13) จึงได้เปรียบวัตถุประสงค์ของการศึกษาระบบโรงเรียนที่ประชากรควรจะได้รับว่าเป็นเสมือน "ท่อเล็กที่สุด" ซึ่งบรรจุทัศนคติ ทักษะและความรู้ ท่อเล็กดังกล่าวนี้ควรจะมีอย่างน้อยที่สุด

บรรจสิ่งที่มีค่าสำคัญเท่าเทียมกัน และสัมพันธ์กันทุกสิ่ง สิ่งนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นขั้นค่าสุด ซึ่งแต่ละชาติแต่ละชุมชน ต้องปรับให้เข้ากับสภาพของตน และให้ใช้การได้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้าน การศึกษานอกโรงเรียนหน่วยหนึ่ง ได้กำหนดวัตถุประสงค์ (ทั่วไป) ในระยะที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) เพื่อให้การดำเนินงาน เป็นไปตามวัตถุประสงค์มี 3 ประการ (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ป. : 8)

1. เพื่อขยายการศึกษานอกโรงเรียนให้กว้างขวางทั่วถึง และสอดคล้องกับแนวการ จัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุก เพศทุกวัย ตามความ เหมาะสมและสภาพความเป็นอยู่ของ ประชากร ในแต่ละท้องถิ่น
2. เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการกระจายทรัพยากรไปสู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น และ ระดับทรัพยากรจาก เอกชนและท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้เกิดประโยชน์ สูงสุด
3. เพื่อปลูกฝังให้ประชาชน เป็นพลเมืองดี มีอาชีพ รู้จักคิด เป็น ทำเป็น แก้ปัญหา เป็น ทำประโยชน์แก่สังคมและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีสันติสุข

สำหรับปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นไว้อย่างมากมาย ดังนี้ คือ

เพาเวลล์ (Powell 1960 : 41-46 อ้างถึงในพินทอง สัตยพันธ์ 2528 : .3) แห่งสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ที่ชิคาโกได้กล่าวไว้ว่า "การศึกษผู้ใหญ่ควรจะต้องเป้าหมายไว้ด้วยการปลดปล่อยคนออกมา เพื่อให้เขาได้บรรลุถึงความ เจริญตามความสามารถของแต่ละคน ดังนั้น การศึกษผู้ใหญ่จึงควรเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ การส่งเสริมภายในของแต่ละคน การส่งเสริมภายนอกและการส่งเสริมความสามารถที่จะ เป็นสมาชิกของหน่วยสังคมที่เขาอยู่"

แซคเวอร์ท และชรอยเดอร์ (Schwert and Schroeder 1969 : 6-7 อ้างถึงใน ฟินทง สัตยพันธ์ 2528 : 13) กล่าวว่า "นักการศึกษามักจะเกาะติดอยู่กับความคิดที่ว่าภาระหน้าที่ของเขาคือ ตามความคิด เห็น ความรู้และทักษะที่ถูกต้องให้กับประชาชน แต่จุดสำคัญปัจจุบันนี้เป็น เรื่องของ "มนุษยสัมพันธ์" ซึ่งอยู่ลึกลงไปกว่าที่จะเข้าใจ เมื่อมองเฉพาะภายนอกเท่านั้น เพราะยัง เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ทัศนคติ และค่านิยมอีกด้วยฉะนั้นสิ่งที่จำเป็นที่สุด คือ ทฤษฎีที่จะผลักดันแนวการศึกษาออก เหนือจากแนวการศึกษาตามแบบฉบับที่มีอยู่ ให้เป็นภาคปฏิบัติ เกี่ยวกับการปรับปรุงบุคคลและกลุ่มบุคคล ที่แยกตัวจากแนวทางใหญ่ของสังคม ผู้หน้าที่จะสามารถแก้ไขได้สำเร็จ ในด้านนี้ คือ นักการศึกษาผู้ใหญ่ผู้ซึ่งมีหน้าที่ให้การศึกษาเพิ่มเติมแก่ผู้ใหญ่ในเรื่องมนุษยสัมพันธ์ ให้ เป็นหลักสำคัญและกิจกรรมที่สืบเนื่องกันนั่นเอง"

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2526 : ไม่ปรากฏ เลขหน้า) ได้ให้ความหมายและหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้คือ "การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่าการศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักใช้ความคิด ตัดสินใจรู้จักการ เรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยตนเอง"

ทวีป อภิสัทธี (2523 : 35) กล่าวถึงปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า "การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ และข้อจำกัดของไทยเราน่าจะยึดถือเป้าหมาย หรืออุดมการณ์ของชาติเป็นสำคัญ นั่นคือการมุ่งให้ประชาชน เป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้เคารพยกย่องเทิดทูนศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้เป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญ (ทักษะ) ในการประกอบสัมมาอาชีพ อย่างมีประสิทธิภาพ และให้คนรู้จักคิด เป็นทำ เป็นแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้ เพื่อความกินดีอยู่ดีของชนในชาติ"

สำหรับในแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ผู้วิจัยคิดว่าปรัชญาของ รัตนานุ่มไพศาล (2525 : 35) ที่นำมาจากสังคอรรมทางพระพุทธศาสนาว่า "สรรพสิ่งทั้งหลายมีธรรมชาติไม่เที่ยงแท้เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน นั่นคือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนควรเป็นไปเพื่อความหลุดพ้น เป็นปรัชญาที่เข้าใจง่าย และน่าจะเป็นปรัชญาที่ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย

ประเภทหรือลักษณะการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีการแบ่งประเภทหรือลักษณะการจัดออกไปมากมาย ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องวิธีการจัด เนื้อหาสาระ บุคลากรกลุ่มเป้าหมาย หรือกิจกรรมทั่วไปของแต่ละโครงการ เพื่อให้มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนรู้ตามความต้องการของประชาชน และในการพัฒนาแต่ละชุมชน จึงได้มีความคิดเห็นของนักวิชาการ นักปฏิบัติภาคสนาม หรือหน่วยงาน ซึ่งมีความมุ่งหมาย และยึดถือเกณฑ์การแบ่งของคนเป็นหลัก ซึ่งจะ "เหมือน" หรือ "ผิดแผก" ไปบ้างตามแต่ละแนวคิด ดังนี้

บรรจง ชูสกุลชาติ (2522 : 32-37) ได้ให้ความเห็นว่า การศึกษานอกระบบ-โรงเรียนมีการจัดหลายลักษณะ โดยแยกเป็นประเภทดังนี้

1. การศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อสอนคนไม่รู้หนังสือ และเพื่อการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย
2. การศึกษาผู้ใหญ่ สำหรับผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ และให้สามารถเรียนต่อสูง ๆ ขึ้นไปในทางความรู้สายสามัญ ตั้งแต่ระดับ 1 (ป.1-2) ระดับ 2 (ป.2-4) ระดับ 3 (ป.5-6) ระดับ 4 (ม.1-3) ระดับ 5 (ม.4-6)
3. การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ เพื่อเป็นการฝึกฝนด้านอาชีพในระยะสั้น เพื่อส่งเสริมการอาชีพของประชาชน
4. การศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อการพัฒนาชนบทและการส่งเสริมการทำงาน เป็นทีมของนักศึกษา
5. การศึกษาผู้ใหญ่ แบบการใช้เวลาว่าง โดยการจัดห้องสมุดประชาชน
6. การศึกษาผู้ใหญ่ โดยการจัดหน่วยการศึกษาประชาชนเคลื่อนที่ ให้ความรู้ทั่วไปทางโศดทัศนศึกษา

7. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทต่าง ๆ เช่น แบบมีชั้นเรียน แบบอาสาสมัคร
เดินสอน แบบอาสาสมัครจากนักศึกษาวิทยาลัยครู แบบสอนโดยพระภิกษุ แบบเบ็ดเสร็จสำหรับ
หน่วยทหาร และแบบเบ็ดเสร็จสำหรับหน่วยทหาร และแบบเบ็ดเสร็จสำหรับชายเขา ทั้งนี้ เพื่อ
แก้ปัญหาการไม่รู้หนังสือ ควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาอาชีพ และปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์
ต่าง ๆ ของประเทศ

8. การศึกษาผู้ใหญ่ แบบกลุ่มสนใจ คือ การจัดอบรมตามความต้องการและความ
สนใจของผู้เรียนโดยไม่จำกัดหลักสูตรวิชาและอาชีพ

9. การศึกษาผู้ใหญ่แบบส่งเสริมการอ่าน โดยการจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
เพื่อดำรงสภาพการรู้หนังสือของประชาชน และการรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

10. การศึกษาผู้ใหญ่ทางวิทยุและไปรษณีย์ เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

11. การศึกษาผู้ใหญ่ทางสื่อสารมวลชน เพื่อส่งเสริมความรู้และข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ
เช่น การเผยแพร่สารการศึกษาผู้ใหญ่ การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ และการฝึกอบรม
ประชาชน เป็นต้น

12. การศึกษานอกโรงเรียน แบบแสดงนิทรรศการในรูปแบบห้องฟ้าจำลอง และพิพิธภัณฑ์
ต่าง ๆ

รัตน คุ้มไพศาล ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(อ้างสำเนา : 17) ได้สรุปประเภทของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย โดย
เน้นตามลักษณะเนื้อหาของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยกล่าวว่ามี 6 ประเภท คือ

1. ด้านการศึกษาสามัญหรือความรู้พื้นฐาน (General or basic Education)
ได้แก่ ด้านความรู้หนังสือ การอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น ตลอดจนมีความสามารถดำรง
ชีวิตอยู่ในสังคม

2. การศึกษาด้านอาชีพ รวมทั้งการเกษตรสหกรณ์ (Occupational Education) ได้แก่ การมุ่งพัฒนาความรู้ทักษะที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและทักษะที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ
3. การศึกษาสำหรับการพัฒนาชุมชนและสภาพแวดล้อม (Community Improvement Education) ได้แก่ การให้การศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมท้องถิ่นและสถาบันชาติ ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ในสังคม
4. การศึกษาสำหรับปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Improvement Education) ได้แก่ การปลูกฝังความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในครอบครัว เช่น ความรู้ความสามารถในเรื่องสุขภาพอนามัยและโภชนาการ การจัดและตกแต่งบ้าน การเลี้ยงเด็ก การซ่อมแซมและปรับปรุงบ้าน ตลอดจนวัสดุเครื่องใช้ต่าง ๆ การวางแผนครอบครัว เป็นต้น
5. การศึกษาประเภทที่มุ่งสร้างคุณสมบัติแห่งชีวิต เช่น การดนตรี ศิลปสันตนาการ การศึกษา ปรัชญาทางศาสนา การพักผ่อนท่องเที่ยว เป็นต้น
6. การศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการเพิ่มผลผลิต เช่น ความรู้ในเรื่องวิธีเพิ่มประสิทธิภาพและความมั่นคงในวงอุตสาหกรรม และการค้า

เชียรศรี วิวิธสิริ (2527 : 11-12) ได้แยกประเภทของการจัดการศึกษานอก-โรงเรียน โดยเน้นถึงกิจกรรมการให้ความรู้ จำแนกเป็น 6 ประเภท คือ

1. ประเภทให้ความรู้พื้นฐาน ได้แก่การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ทั่วไป ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มุ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักใฝ่หาความรู้ด้วยตนเอง เช่น การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน การเรียนเพื่อให้อ่านหนังสือ
2. ประเภทให้ความรู้ในด้านทักษะวิชาชีพที่ใช้ในการทำงาน เพื่อการดำรงชีพ กิจกรรมประเภทนี้เป็นการฝึกทักษะอาชีพต่างๆ มีจัดทั้งอาชีพระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งกิจกรรมที่

ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอาชีพที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นด้วย

3. ประเภทให้ข่าวสารข้อมูล หรือความรู้ทั่วไป เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์เป็นการเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาการศึกษาของบุคคลไปตลอดชีวิต ส่วนการจัดเป็นการศึกษาไปเป็นทางการและเป็นการให้ความรู้ผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ รวมทั้งอาศัยแหล่งวิทยาการในชุมชน เช่น ห้องสมุดประชาชน สถานีอนามัย เป็นต้น

4. ประเภทให้การศึกษาต่อ เนื่องทั้งสายสามัญและสายอาชีพ เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพของบุคคลให้มากยิ่งขึ้น เช่น การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จชั้นสิบเอ็ด (ระดับ 3-5) การเรียนภาษาอังกฤษในระดับสูง หรือการศึกษาทางไกลที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจัด

5. ประเภทมุ่งให้การฝึกอบรมเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มทักษะและประสบการณ์ในงานอาชีพให้แก่บุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ตัวอย่างเช่น การอบรมพัฒนาการของกรมการพัฒนาชุมชน การประชุมสัมมนาผู้บริหาร การอบรมพนักงานบัญชี เป็นต้น

6. ประเภทที่ให้ความรู้เพื่อเสริมสร้างความสมบูรณ์แห่งชีวิต เช่น เรียนดนตรี วาดภาพ สนทนาธรรม และกิจกรรมสนทนาการต่าง ๆ

อุดม เชยกิจวงศ์ (2527 : 35-36) กล่าวโดยสรุปว่า ในปัจจุบันการดำเนินงาน การศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดดำเนินการอยู่ใน 3 ลักษณะ คือ

1. ขึ้นจัดให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐาน เป็นความรู้ที่ทุกคนควรมี ควรรู้ในฐานะที่อยู่ในสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างรวดเร็ว โดยการจัดให้ผู้เรียนมีนิสัยคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น รู้จักตัวเอง รู้จักสังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรู้จักปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ โครงการที่จัดนี้ได้แก่การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ขึ้นต่อเนื่อง ฯลฯ

2. ขึ้นรักษานิสัยความเป็นคนคิดเป็นให้คงอยู่ และมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ คนคิดเป็นจะคิดถูกต้อง ก็ต่อเมื่อมีข้อมูลที่ถูกต้อง ทันต่อเหตุการณ์ ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาต้องเข้าใจและดูว่าสามารถให้ผู้รับบริการทั่วถึงหรือไม่ โครงการที่สนองวัตถุประสงค์นี้ ได้แก่ การจัดรายการ

วิทยุ ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และการจัดหน่วยสอดทัศนศึกษา เป็นต้น

3. ชั้นจัดการศึกษาเพิ่มเติมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพื่อยกระดับการกินดีอยู่ดี ของประชาชน โครงการที่จัด เช่น การจัดกลุ่มสนใจ เป็นต้น

วิระชัย มีชอบธรรม และสุพัตรา เพชรสุทธิ (2521 : 33-57) ได้กล่าวถึง การจัดประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่ามี 5 ประเภท คือ

1. การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ
2. การศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ
3. ห้องสมุดประชาชน
4. การจัดการศึกษาประชาชน
5. การจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

ฟิลิป คูมบส์ (Philip Coombs 1974 : 5 อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา 2526 : 13) ได้แบ่งประเภทของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือแบบทั่วไป (General Education) หมายถึงการศึกษา ขั้นพื้นฐาน หรือชั้นประถมศึกษาที่กำหนด เป้าหมายให้มีความรู้ในการอ่าน เขียนหนังสือ การคิด เลขคณิต และเข้าใจทางวิทยาศาสตร์พื้นฐานได้ เป็นต้น

2. การศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Education) คือ การศึกษาโดยการให้ความรู้ทักษะและทัศนคติที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ในครอบครัว เช่น ด้านสุขภาพ อนามัย โภชนาการ การวางแผนครอบครัว และการเลี้ยงเด็ก เป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน (Community Development Education) เป็น การศึกษาเพื่อส่งเสริมสถาบันในระดับท้องถิ่น และระดับชาติให้มีการเรียนรู้หลักปฏิบัติงานในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น สหกรณ์หรือการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้มีการร่วมมือกัน ช่วยแก้ปัญหาการพัฒนา

ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาในระดับชาติ

4. การศึกษาด้านอาชีวะ (Vocational Education) เป็นการจัดเพื่อให้ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือเกี่ยวกับการประกอบด้าน เศรษฐกิจ เช่น การฝึกอาชีพตัดผม เลี้ยงปลาสัตว์ การทอผ้า และการแก้เครื่องยนต์ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2528 : 334-335) ได้สรุปการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยยึดรูปแบบการจัด ซึ่งสรุปกล่าวตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 ว่า แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. จัดเป็นแบบแผนแน่นอน เป็นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่มีหลักการกำหนดไว้แน่นอน คล้ายกับการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการจัดที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ขาดโอกาสในการศึกษาตามปกติ เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพการงานหลักสูตรแบบนี้ ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3 และ 4 ที่ใช้แทนหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3 และ 4 เนื่องจากการเปลี่ยนระบบชั้นเรียนใหม่ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520

2. จัดเป็นแบบแผนพอประมาณ เป็นการจัดหลักสูตรการเรียนระยะสั้นตามลักษณะวิชา มีทั้งที่จัดสอนเป็นชั้นเรียน และจัดเป็นกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และทักษะที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพของประชาชน ซึ่งจัดอยู่ในรูปของโรงเรียน ฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ โรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ประจำที่ และกลุ่มสนใจ

3. จัดแบบไม่เป็นแบบแผน เป็นการศึกษามุ่งให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์แก่ประชาชน โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ จึงไม่จำเป็นต้องจัดเป็นชั้นเรียน เป็นแต่จัดให้มีเป็นห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน การจัดนิทรรศการ การอภิปราย การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น นับเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง อันจะก่อให้เกิดความรู้แล้วนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและการทำงานของคนได้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (อุดม เขยทิววงศ์ 2527 : 212-213) ได้แบ่งโดยยึดกลุ่มเป้าหมายตามกิจกรรมมี 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน เป็นการให้ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มุ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีเครื่องมือในการประกอบอาชีพ และ รู้จักศึกษาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบในการคิด การตัดสินใจในการดำรงชีวิตประจำวัน กิจกรรมประเภทนี้จะมีลักษณะกำหนดในชั้นสูงกว่าได้ โดยจัดเป็นการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3-4 และการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับ 1-2 และที่ 5

2. กิจกรรมด้านทักษะเพื่อการดำรงชีวิต เป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน และการดำรงชีวิต เป็นรูปแบบของการศึกษาที่จัดขึ้นตามความต้องการ และความพร้อมของประชาชน เป็นการศึกษที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอาชีพและมีชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็มาอยู่ กิจกรรมประเภทนี้จะมีลักษณะของการฝึกทักษะอาชีพต่าง ๆ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยจัดในรูปของโรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ประจำที่โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ และกลุ่มสนใจ

3. กิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ หรือความรู้รอบตัว เพื่อนำไปใช้ในชีวิิตประจำวัน กิจกรรมประเภทนี้จัดขึ้นเพื่อป้องกันการลืมหืมสื่อ เพื่อ ย้ำและส่งเสริมความรู้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่าง ๆ โดยจัดในรูปของการให้บริการความรู้ผ่าน สื่อมวลชนทุกชนิด และแหล่งวิชาความรู้ที่สามารถเรียนด้วยตนเองทุกเรื่องและทุกเวลา นอกจากนี้ยังได้จัดที่ตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัด และอำเภอ การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ การผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์ สำหรับชนบท บริการด้านไสตทัศน์ศึกษา ทั้งหน่วยเรือและหน่วยรถตลอดจนการจัดนิทรรศการความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งแบบประจำและเคลื่อนที่

จากการที่ได้วิเคราะห์ดูในหลายทัศนะ และดูผลการปฏิบัติงานของแต่ละองค์กรแล้ว ผู้วิจัยมีความ เห็นว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในประเทศไทย ปัจจุบันสรุปแล้วมี 4 ประเภท คือ

1. ประเภทวิชาการหรือวิชาเนื้อหา คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่แต่ละหน่วยงานหรือองค์กรจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียน หรือผู้รับบริการนั้น ได้มีความรู้ เกิดประสบการณ์ในวิชาหนังสือ หรือ เนื้อหาที่เป็นวิชาการ เป็นทฤษฎี ตั้งแต่ขั้นอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น เรื่อยไปจนถึงส่ง เสริมต่อยอดให้ถึงระดับมหาวิทยาลัย แก่ผู้ที่ไม่หรือพลาดโอกาสทางการศึกษา ในระบบปกติ จนมีวุฒิ ศักดิ์และสิทธิ์ ตามระดับที่ศึกษานั้น ๆ

2. ประเภทวิชาชีพ คือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อมุ่งส่งเสริมให้ ผู้เรียน หรือผู้รับบริการได้เรียนรู้ในด้านอาชีพ การงาน การฝึกฝีมือ ฝึกทักษะ ชำนาญ การเพิ่ม เติม เพื่อพัฒนาอาชีพ ชีวิตการงานของตน จากไม่รู้ไม่ เป็น ไปจนถึงเพิ่มทักษะใหม่ มีความชำนาญตามความก้าวหน้า ของเทคโนโลยีสมัยใหม่

3. ประเภทวิชาชีพชีวิต คือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทหนึ่งที่มุ่ง เสริมสร้างความสมบูรณ์แห่งชีวิต ความสุขสงบทางจิตใจแก่บุคคล การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิด พัฒนาการเอง มีคุณธรรมจริยธรรม สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์

4. ประเภทวิชาสังคม คือ การให้การศึกษากับบุคคลในรูปแบบต่าง ๆ ในฐานะที่ ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ให้ได้ความรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามความ เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ก้าวหน้าของสังคม รวมทั้งการปฏิบัติตนตามสิทธิหน้าที่ รู้กฎกติกาของสังคม เพื่อปฏิบัติ ให้ถูกต้อง ปรับปรุงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

แต่การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอล่าว ถึงการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญเท่านั้น ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ

บุหงา วัฒนะ (2521 : 23) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษาผู้ใหญ่สาย สามัญไว้ว่า เป็นการจัดเพื่อประชาชนที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนภาคปกติ หรือผู้ที่รัก ความก้าวหน้าในวิชาความรู้ก็สามารถจะเรียนชั้นสืบเนื่องได้ โดยผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพ ทหารายได้ช่วยตนเองในเวลากลางวันแล้วใช้เวลาว่างในเวลาเย็นหรือกลางคืนไปศึกษาหาความรู้

เพิ่มเติม ผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตรตามหลักสูตรนี้มีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตรจากโรงเรียนภาคปกติ

คณะกรรมการดำเนินการศึกษาและร่างโครงการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน

(2518 : 6) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญไว้ดังนี้

1. แก้ไขการไม่รู้หนังสือและป้องกันการลืมหนังสือ

2. ให้ผู้รู้หนังสือแล้วได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติม

3. ส่งเสริมความคิด ความสามารถ ทางด้านวัฒนธรรม อาชีพ พละนาถัย และการวางแผนครอบครัว

4. ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปรับปรุงตัวให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับห้า

เนื่องจากการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับห้านี้ มักจัดตั้งในโรงเรียนหรือสถานที่ของหน่วยราชการ องค์กร สมาคม โดยใช้อาคารสถานที่ อุปกรณ์การสอน และบุคลากรของโรงเรียนภาคกลางวัน หรือของหน่วยงานนั้น ๆ มาใช้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ โดยกระทรวงศึกษาธิการช่วยเหลือทางด้านค่าตอบแทนครู ค่าวัสดุอุปกรณ์ และการนิเทศ (บุทงา วัฒนะ 2521 : 23-25)

การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับห้านี้ เป็นการศึกษารุ่นต่อเนื่อง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญในการจัดการศึกษาระดับนี้ก็เพื่อให้ผู้ที่เรียนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้วได้มีโอกาสเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต่อไป เพื่อจะได้มีโอกาสเรียนต่อในชั้นอุดมศึกษา เนื่องจากการศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับห้านี้ใช้หลักสูตรเดียวกับหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายภาคปกติ ดังนั้นจึงมีจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเหมือนกัน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 108) ดังนี้คือ

1. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะในวิชาอาชีพเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ รู้ช่องทางในการประกอบสัมมาอาชีพที่เหมาะสมกับตน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อท้องถิ่นและประเทศชาติ

2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติ รู้จักใช้ และอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

หลักเกณฑ์กรมการศึกษานอกโรงเรียนว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ห้า

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดการศึกษาผู้ใหญ่ระดับห้า กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงให้ใช้หลักเกณฑ์กรมการศึกษานอกโรงเรียนว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ห้า ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 1) พ.ศ.2525 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 109-114) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. ครู

ครูสามัญ ต้องเป็นครูที่มีประสบการณ์ในการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามรายวิชาที่สถานศึกษานั้น ๆ จะเปิดสอน และต้องมีวุฒิปริญญา หรือประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูงหรือเทียบเท่า

ครูวิชาชีพ ต้องเป็นครูที่มีประสบการณ์ในการสอนวิชาชีพตามรายวิชาที่สถานศึกษานั้น ๆ เปิดสอน และมีวุฒิไม่ต่ำกว่าประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

2. ผู้บริหาร

หัวหน้าสถานศึกษาที่เปิดสอนการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ห้าจะต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน หัวหน้าสถานศึกษาภาคปกติแห่งนั้น หรือผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาโดยความเห็นชอบของหัวหน้าสถานศึกษานั้น

3. สถานที่

ให้เปิดสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 เป็นอันดับแรก หากท้องถิ่นใดไม่มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่โรงเรียนแห่งนั้นไม่พร้อมที่จะเปิดสอนการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ห้า หรือไม่สามารถรับนักศึกษาที่ประสงค์จะศึกษาต่อไปเพิ่มมากขึ้นอีก ก็ให้เปิดสอนในสถานศึกษาแห่งอื่นใดโดยมีอาคารสถานที่เหมาะสม และมีอุปกรณ์การสอนเพียงพอสำหรับหมวดวิชาหรือสาขาวิชาที่เปิดสอน

4. หลักสูตร

ให้ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

5. หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร เป็นไปตามหลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 โดยอนุโลมดังนี้

5.1 เวลาเรียน

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายใช้เวลาเรียนโดยปกติ 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน

5.2 จำนวนวันเรียน

ในปีการศึกษาหนึ่ง ๆ ให้มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 200 วัน หรือ 40 สัปดาห์ ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ และโรงเรียนอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควรโดยให้มีเวลาเรียน 4 สัปดาห์

5.3 การจัดคาบเวลาเรียน

ในสัปดาห์หนึ่งให้โรงเรียนจัดคาบเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 6 วัน วันละ 5 คาบ คาบละ 50 นาที สัปดาห์ละ 30 คาบ ในคาบเวลาดังกล่าวให้เป็นเวลาเรียน 28 คาบเวลา จัดกิจกรรม แนะนำ สอนซ่อมเสริม หรือให้นักศึกษาเรียนซ้ำวิชาที่ไม่ผ่านอีก 2 คาบ

5.4 การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียนและโอนผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบ
กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช
2524

5.5 เกณฑ์การจบหลักสูตร

- 5.5.1 ต้องเรียนให้ครบตามแผนการเรียนที่กำหนดไว้
- 5.5.2 ต้องได้หน่วยการเรียนของวิชามังคัมทั้งหมด
- 5.5.3 ต้องได้หน่วยการเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 75 หน่วยการเรียน
- 5.5.4 ต้องเข้าร่วมกิจกรรม 1 คาบต่อสัปดาห์ ตลอด 3 ปี โดยใช้เวลา
เข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาที่กำหนดไว้

5.6 แผนการเรียน

ให้จัดแบบการเรียนโดยอาศัยความพร้อมของโรงเรียนและความเหมาะสม
กับสภาพท้องถิ่น โดยให้นักศึกษาเรียนวิชามังคัมและวิชาเลือกตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง
หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 คือ

1. วิชามังคัมรวม 36 หน่วยการเรียน

1.1 วิชาสามัญ จำนวน 24 หน่วยการเรียน ได้แก่

ภาษาไทย 6 หน่วยการเรียน

สังคมศึกษา 6 หน่วยการเรียน

พลานามัย 6 หน่วยการเรียน

วิทยาศาสตร์ 6 หน่วยการเรียน

1.2 วิชาพื้นฐานอาชีพ จำนวน 12 หน่วยการเรียน โดยเลือกสาขาใดสาขา
หนึ่งดังต่อไปนี้คือ ช่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม คหกรรม พาณิชยกรรม ศิลปหัตถกรรม และ

ศิลปกรรม

2. วิชาเลือก เลือกจากข้อ 2.1 และ 2.2 รวมแล้วไม่น้อยกว่า 4 หน่วยการเรียนรู้

2.1 วิชาเลือกตามแผนการเรียน ให้เลือกจากหมวดวิชาต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแผนการเรียนต่อไปนี้

ภาษาไทย สังคมศึกษา พลานามัย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปกรรม
ช่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม คหกรรม และศิลปหัตถกรรม

2.2 วิชาเลือกเสรีให้เลือกเพิ่มเติมเพื่อ เสริมวิชาเลือกตามแผนการเรียนหรือเพื่อสนองความสนใจพิเศษ ทั้งนี้โดยเลือกจากหมวดวิชาที่ระบุไว้ในข้อ 2.1

การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

พื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ (Modern Adult Learning Theory) มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้คือ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2524 : 57-58)

1. ความต้องการและความสนใจ (Needs and Interests) ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมาเขาก็จะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะมีการเริ่มต้น ในสิ่ง เหล่านี้ อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทั้งหลาย เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้นั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วยเสมอ

2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (Life Situations) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดี ถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (Life Centered) ดังนั้นการจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรจะยึดถือสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ มิใช่ตัวเนื้อหาวิชาทั้งหลาย

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of Experience) เนื่องจากประสบการณ์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้นวิธีการหลักสำหรับการศึกษผู้ใหญ่ก็คือ

การวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดควมมีส่วนโชนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง (Self - Direction) ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ก็คือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ เพราะฉะนั้นบทบาทของครูจึงควรอยู่ในกระบวนการเสืหาหรือค้นหาคำตอบร่วมกันกับผู้เรียน (Mutual Inquiry) มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือ เป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่า เขาค่อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคล เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่จะต้องจัดเตรียมการในด้านนี้อย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน (Style) เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญคือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ ย่อมเป็นไปตามความสามารถของผู้ใหญ่แต่ละคน (Pace of Learning)

ในด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับการสอนผู้ใหญ่ มานพ กาละดี (มานพ กาละดี 2513 : 13-18) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับเรื่องนี้มีใจความสรุปได้ว่า ผู้ใหญ่ไม่ว่าจะอายุมากเท่าใดก็มีความสามารถที่จะเรียนได้ผลดี แต่การเรียนของผู้ใหญ่นั้นจะมีวิธีการเรียนซึ่งมีความแตกต่างไปจากวิธีการเรียนของเด็ก หลักสำคัญในการเรียนของผู้ใหญ่ มีดังนี้คือ

1. ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี เมื่อเขาต้องการที่จะเรียน
2. ผู้ใหญ่จะเรียน เฉพาะสิ่งที่เขามีความรู้สึกว่าจำเป็นต้องเรียน
3. ผู้ใหญ่เรียนรู้โดยการกระทำ
4. จุดศูนย์กลางในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อยู่ที่ปัญหา และปัญหาเหล่านั้นจะต้องเป็น

ความจริง

5. ประสบการณ์ มีผลกระทบกระเทือนต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
6. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดียิ่งในบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมที่เป็นกันเอง
7. การสอนผู้ใหญ่ควรใช้หลาย ๆ อย่าง
8. ผู้ใหญ่ต้องการแนะนำไม่ใช้การสอนหรือคะแนน

โมแฮมมัด อับดุลกาเดร์ (2520 : 26-27) ได้สรุปหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ไว้ดังนี้คือ

1. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีถ้า เขาได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เช่น ทำงานเป็นที่ เป็นกลุ่ม ให้มีการอภิปราย จะช่วยให้การเรียนก้าวหน้าขึ้น
2. จัดอุปกรณ์การสอนที่ช่วยให้เขาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ หรือที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของเขา
3. ผู้ใหญ่จะรับความคิดใหม่ ๆ ได้เร็วกว่าถ้าความคิดใหม่ ๆ นั้นสอดคล้องกับความเชื่อเก่า ๆ ของเขาที่มีอยู่แล้ว
4. ต้องศึกษาพื้นฐานและความต้องการของผู้ใหญ่ เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้แก่เขาให้มากที่สุดที่จะทำได้
5. ต้องช่วยสร้างความสำเร็จในบทเรียนขั้นต้น ให้แก่ผู้ใหญ่ที่มีพื้นฐานการศึกษาน้อยก่อนที่จะเริ่มบทเรียนใหม่ ๆ ต่อไป
6. นักศึกษาผู้ใหญ่เคยมีประสบการณ์ที่ไม่ดีในโรงเรียนมาก่อนแล้ว จึงควรพยายามสร้างประสบการณ์ที่สบาย ๆ อย่าให้เขารู้สึกว่าซ้ำกับประสบการณ์เก่า ๆ ที่ผ่านมา
7. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะมีจุด "หยุดนิ่ง" ผู้สอนควรจะเข้าใจและควรทำความเข้าใจให้แก่ผู้เรียน เพื่อมิให้เขาที่อดอย เพราะเป็นของธรรมดาในการเรียน

8. ควรมีการทบทวนถึงวัตถุประสงค์ในการเรียน เสมอว่าเราเรียนทำไม และขณะ นี้ได้ก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายมากน้อยแค่ไหนแล้ว

ปรัชญาการศึกษามนุษยนิยม (Humanism)

ปรัชญาการศึกษามนุษยนิยม เกิดขึ้น ในยุคฟื้นฟูแห่งอิตาลี (Italian Renaissance) อันได้แก่ สมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยา (The Revival of Learning) ซึ่ง เริ่มขึ้น ในประเทศอิตาลี ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 14-15 ซึ่งมีหลักความเชื่อที่สำคัญคือ "มนุษย์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด" และถือ หลักสำคัญของการจัดการศึกษา ได้แก่ การส่งเสริมให้คนมีเสรีภาพ (สมบูรณ ์ พรรณภาพ 2519 : 35) คำว่า "มนุษยนิยม" (Humanism) ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) หมายถึง ขบวนการวรรณคดีที่เกิดขึ้น เนื่องจากคริสตจักรได้ใช้วรรณกรรมทางศาสนาเป็น เครื่องมือ ในการควบคุมความนึกคิดของประชาชน ขบวนการมนุษยนิยมเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านการครอบงำทางความ คิด และสภาพทางสังคมที่ไม่เอื้ออำนวยให้มนุษย์ตัดสินใจชะตาชีวิตของตนเองในสมัยศตวรรษที่ 18 ซึ่งถือว่าเป็นสมัยของวิทยาการรุ่งเรือง (Enlightment) ประเทศต่าง ๆ ในแถบยุโรป กลุ่ม มนุษยนิยม เพื่อพูดมากจนกล่าวได้ว่า เป็นยุคทองของมนุษยนิยม (อุ้นดา นพคุณ 2527 : 56)

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1950 เป็นต้นมา กลุ่มมนุษยนิยมได้ต่อต้านแนวคิดของพวกกลุ่มพฤติกรรม นิยมมาก โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งหมายความว่าคนไม่มี สิทธิจะควบคุมพฤติกรรมของตนเอง พฤติกรรมทุกอย่างตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการ ปรับพฤติกรรมนั้นหลาย ๆ ครั้งเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ปรับ (หรือผู้ควบคุม) แทนที่จะใช้การ เสริมแรง เพื่อประโยชน์ของผู้ถูกปรับพฤติกรรม

กลุ่มมนุษยนิยมมีความ เชื่อว่า "มนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ มีสิทธิกระทำการใด ๆ ด้วยตัวของเขาเอง เขาสามารถเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ เขาเห็นดีเห็นชอบได้ เขาสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองและสิ่งแวดล้อมได้ มนุษย์จึงมีเสรีภาพที่จะกำหนดชะตากรรมตนเอง" นักคิดและ แนวคิดที่สำคัญของกลุ่มนี้ได้แก่

ชาร์ด (Jean Jacques Rousseau : 1951) กล่าวว่า มนุษย์โดยธรรมชาติ เป็นคนดีการศึกษาทำหน้าที่พัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ

กลุ่มนักจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt-Field : 1950) ให้ความเห็นว่ามีชีวิตจิตใจ (organismic) ไม่ใช่เครื่องจักรกล (mechanical) การเรียนรู้ไม่ใช่การเรียนรู้ทีละส่วนแต่เรียนรู้เป็นส่วนรวม

คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers : 1951) กล่าวว่า บุคคลอยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ของตน และอยู่ในโครงสร้างภายในของตน เขาจะไม่รับรู้สิ่งที่คุกคามให้เขา เปลี่ยนโครงสร้างภายในของเขา ดังนั้น การสอนจึงควรใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student-centered)

แมลโคล์ม เอส โนลส์ (Malcolm S. Knowles : 1980) กล่าวว่า การเรียนจะเกิดขึ้นได้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning)

กลุ่มคิดเป็นของไทย (Khid-Pen Field : 1974) ให้ความเห็นว่ามนุษย์สามารถเลือกปฏิบัติได้ เมื่อมีข้อมูลที่รอบคอบทางด้านวิชาการ สิ่งแวดล้อมและตนเอง มนุษย์ย่อมแสวงหาความกลมกลืนระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อความสุขของเขา

เอ. เอ็ม. มาสโลว์ (A.M.Maslow : 1970) ให้ความเห็นว่า มนุษย์มีความต้องการตามลำดับชั้นจากต่ำไปหาสูงสุด ชั้นสูงสุดคือ "ความสมบูรณ์แห่งตน" (self-actualization) ความต้องการตามลำดับชั้นนั้นมีอยู่ 5 ประการ เรียงจากต่ำไปสูงดังนี้

- (1) ความต้องการทางด้านร่างกายหรือการอยู่รอด (Physiological or survival needs)
- (2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs)
- (3) ความต้องการด้านความรักและความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Love Affection and Belonging needs)
- (4) ความต้องการเห็นคุณค่าของตนเอง (Self Esteem Needs)

(5) ความต้องการตระหนักในตนเอง (Need for Self-actualization)

มาสโล เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาผู้ใหญ่/การศึกษานอกระบบโรงเรียนมากคนหนึ่ง โดยเฉพาะความต้องการขั้นที่ห้า เป็นหลักการข้อหนึ่งของกลุ่มมนุษยนิยม

ตามหลักมนุษยนิยมมีความเชื่อพื้นฐาน ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (ปราณี รามสูตร 2528 : 31-32)

1. มนุษย์ คือ สัตว์โลกประเภทหนึ่งที่มีจิตใจ มีความต้องการความรักความอบอุ่นและมีขีดความสามารถที่จำกัดเฉพาะตัวไม่ใช่เสกสรรปั้นแต่งให้เป็นอะไรก็ได้ตามความชอบใจของคนบางคน
2. เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคน เป็นผู้ที่มีความพยายามที่จะรู้จักและเข้าใจตนเอง (Self-Actualization) และยอมรับในสมรรถวิสัยของตนเองอยู่แล้ว
3. เชื่อว่าข้อบังคับและระเบียบวินัยไม่สู้จำเป็นนัก เพราะคนเราทุกคนต่างก็ยอมรับตนเองอยู่แล้ว เข้าใจผู้อื่นอยู่แล้ว และทุกคนต่างก็มุ่งหาแนวทางในการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้แก่ตน
4. เนื่องจากคนเราแต่ละคนพยายามปรับปรุงตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นแต่ละคนควรมีสติเลือกการกระทำ เลือกประสบการณ์ของตนเองกำหนดความต้องการของตนเองตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง
5. เชื่อว่าวิธีการแสวงหาความรู้ หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ สำคัญกว่าตัวความรู้ หรือตัวข้อเท็จจริง เฉพาะโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตัวของความรู้หรือตัวของข้อเท็จจริงเองไม่ใช่สิ่งตายตัว ดังนั้น สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่ออนาคตของผู้เรียนมากที่สุด คือ กรรมวิธีในการเสาะแสวงหาความรู้

กลุ่มมนุษยนิยมจะคำนึงถึงความเป็นคนของคน จมองธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะที่ว่ามนุษย์เกิดพร้อมกับความดีที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (good-active) มนุษย์เป็นผู้ที่มีอิสระสามารถ

ที่จะนำตนเอง และทั้งตนเองได้ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์ให้สังคม มีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งรวมทั้งตนเองด้วย มนุษย์เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ และเป็นผู้สร้างสรรค์สังคม (พรณี เจนจิต, 2528 : 22)

แนวความคิดทางการศึกษา ปรัชญาการศึกษาในแนวมุขนิยมมุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการมุ่งที่จะให้มนุษย์สามารถที่จะนำตนเอง ทั้งตนเองได้ มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์แก่สังคม มีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกกระทำการใด ๆ ที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนซึ่งรวมทั้งตนเองด้วย เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วก็คือ การมุ่งที่จะให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมบูรณ์โดยเน้นที่อารมณ์ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ (สมจิต ธนสุกาญจน์ 2522 : 166)

เนื่องจาก เป้าหมายของหลักปรัชญาการศึกษามุขนิยมมุ่งที่จะพัฒนาให้บุคคลได้รู้จักและเห็นคุณค่าของตนเอง ดังนั้น เนื้อหาที่จะทำให้อุเรียนสามารถไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้นั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ หลักสูตรนั้นเป็นแต่เพียงสื่อที่จะทำให้คนสามารถบรรลุเป้าหมายเท่านั้นเอง ไม่ใช่เป้าหมายสุดท้ายของการเรียน วิชาที่สอนส่วนมาก เน้นด้านสังคมศาสตร์ เช่น สังคมศึกษา การเมือง ศาสนา คุณค่าของปรัชญา และวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้อุเรียนพัฒนาตนเองได้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามปรัชญาลัทธินี้เชื่อว่าความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ เป็นเพียงเรื่องของอาชีพไปค้ด้วย เช่น รู้จักศักยภาพของตนเอง รู้จักความถนัดของตนเอง รู้จักคิด สักลั่นใจ รู้จักทั้งตนเอง หรือดังที่สุนทร สุนันท์ชัย (สุนทร สุนันท์ชัย 2529 : 30-31) กล่าวไว้ว่า

ปรัชญาการศึกษาแนวพุทธธรรมนิยม หมายถึง แนวคิดที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสิ่งหล่อหลอมได้จำเป็นจะต้องมีการแนะแนวหรือชี้แนะ มนุษย์นั้นก็ เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ถ้ากำหนดสิ่งเราหรือสิ่งแวดล้อมอันใดอันหนึ่งให้แล้ว พฤติกรรมของเขาอัน เป็นปฏิกริยาสนองตอบต่อสิ่งเรานั้นก็จะเป็นในทางเดียวกัน ดังนั้นการให้การศึกษาจึงต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ล่วงหน้า ตามแนวคิดของพุทธธรรมนิยม หลักสูตรก็คือ สิ่งที่กำหนดล่วงหน้า กำหนดว่าผู้เรียนจะต้องเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมเป็นอย่างไร จะต้องประพฤติอย่างไร กำหนดล่วงหน้าเสร็จแล้วก็หาวิธีการเรียนการสอนมาฝึกอบรม ที่จะนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายอันนั้น ทุกอย่างจะต้องกำหนดมาเสร็จสรรพโดยรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจหรือโดยนักการศึกษาไม่ปล่อย

ให้นักศึกษาหรือผู้เรียนมีทาง เบี่ยงเบนออกนอกกรอบได้ เพราะเรามุ่งจะ
ควบคุมพฤติกรรมของเขาให้ไปสู่จุดหมายตามหลักสูตรทุกประการ

มนุษยนิยม หมายถึง ความเชื่อว่ามนุษย์สามารถจะตัดสินใจด้วยตัว
ของตัวเองได้ สามารถเลือกสรรสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่มีความเหมาะสมสำหรับ
ตัวเขาเองคือชุมชนของเขา ต่อครอบครัวของเขาด้วยตัวของตัวเองได้
เชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผล ไม่จำเป็นต้องพึ่งคำสั่งหรือคำชี้นำอย่างหลับหู
หลับตา สามารถจะใช้สมองของตัวเอง สติปัญญาของตัวเอง ใคร่ครวญ
มองหาเหตุผลต่าง ๆ ฉะนั้นในแนวคิดของฝ่ายมนุษยนิยม วิธีการทำหลักสูตร
จะไม่มุ่งพฤติกรรมของผู้เรียนไว้อย่างตายตัว ถือว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เป็นผล
จากการที่มนุษย์เลือกสรรเอง เมื่อเห็นดีเห็นงามประการใดเขาก็จะยอมรับ
ยอมปฏิบัติตามพฤติกรรมของเขาจึงเป็นผลจากการตัดสินใจของเขาเอง เป็น
ผลจากการใคร่ครวญคิดหาเหตุผลของเขาเอง แนวคิดนี้ถือว่าหลักสูตรไม่ใช่
สิ่งตายตัว ไม่ใช่สิ่งที่กำหนดล่วงหน้าได้ร้อยเปอร์เซ็นต์โดยใช่สิ่งที่ผู้มีอำนาจ
ต้องการให้ผู้เรียนเป็นอย่างใด แล้วก็กำหนดครายละเอียดว่าจะต้องเป็น
อย่างนั้นอย่างนี้ ในแนวคิดของฝ่ายมนุษยนิยมจะให้เสรีภาพแก่ประชาชน ให้
เสรีภาพแก่ผู้เรียน เคารพนับถือในศักดิ์ศรีของเขา เคารพในความเป็นมนุษย์
ของเขา ถือว่าทุกคนสามารถตัดสินใจด้วยตนเองได้ ปรัชญาในประเทศไทย
ของเราก็มี ที่เด่นชัดก็คือ ปรัชญาพุทธศาสนาที่ถือว่ามนุษย์ไม่ควรเชื่อตามคำรา
ตามคำบอกเล่าตามครูบาอาจารย์ ตามสัมภีร์

การประยุกต์แนวคิดของมนุษยนิยมกับการศึกษา

1. การเรียนรู้ เกิดขึ้นในตัวบุคคล บุคคลมีศักยภาพตามธรรมชาติที่จะเรียนรู้
2. บุคคลย่อมพัฒนาตนเองได้ แสวงหาทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ได้ เน้น เสรีภาพ
ของผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญ
3. การเรียนรู้ที่ดีที่สุด ก็คือการเรียนรู้วิธีการที่จะเรียนรู้ (Learning how to
learn)
4. การเรียนรู้เกิดจากความต้องการของผู้เรียน

5. ผู้สอนเป็นผู้สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ทำคนเสมอกับผู้เรียน เป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ในกระบวนการเรียนรู้

6. ผู้เรียนสามารถเลือกสิ่งที่ดึงดูดใจสำหรับตัวของเขาเองได้ เมื่อเขามีข้อมูลที่ครบถ้วน

การศึกษาเชิงมนุษยนิยม เป็นตัวผสมผสานระหว่างการเรียนรู้แบบพุทธิศึกษา (Cognitive Learning) กับการเรียนแบบจิตศึกษา (Affective Learning) เป็นผลที่เกิดขึ้นจากสาขามนุษนิยม หรือจิตวิทยาหลังที่สาม ซึ่งเป็นสาขาที่พัฒนาขึ้นเพื่อตอบโต้กรณีจิตวิทยาเชิงวิชาการ (ทวักพฤติกรรมศาสตร์ และทวักพรอยเดียน) ไม่สามารถจะอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติขั้นสูงกว่า หรืออธิบายในเรื่องความเป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐในตัวตนได้ เราจึงมองเห็นอิทธิพลของทวักพฤติกรรมศาสตร์ในโรงเรียนส่วนใหญ่ของเราในปัจจุบันได้จากการสังเกตการสอนของครูที่พยายามจะปั้นเด็กให้เป็นไปตามเป้าหมายทางการศึกษาแบบวิชาการ และก็น้อยครั้งที่ได้ละเลยความต้องการที่จะพัฒนาตัวเอง หรือละเลยพัฒนาการของเด็กแต่ละคนไป (สาลี ทองธิว, ผู้แปล 2527 : 2)

การศึกษาเชิงมนุษยนิยม (Humanistic Education) หมายถึง การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาตนเอง ให้เนื้อหาวิชาเกี่ยวพันไปถึงความรู้สึก ประสบการณ์ ความจำ ความหวัง แรงคลใจ ความเชื่อ ความต้องการ และความเพ้อฝันของนักเรียน หลักสูตรพยายามที่จะผสมผสานมิติทางความเจริญส่วนบุคคล (Personal Growth Dimension) กับเนื้อหาวิชาและยอมรับว่าในทุก ๆ สถานการณ์จะมีความรู้สึกเกิดขึ้นเสมอ ควรจะนำความรู้สึกมาใช้ประโยชน์ในการสอน เพราะความรู้สึกมีบทบาทที่ทรงอิทธิพลต่อสถานการณ์ (Moscowitz, 1978 : 14)

ฮอว์เลย์ และ ฮอว์เลย์ (Hawley and Hawley, 1972 : 125) กล่าวสนับสนุนความหมายนี้ว่า การเรียนรู้ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ในบรรยากาศที่มีแต่ความรู้สึกและอารมณ์อย่างเดียว การเรียนรู้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้ามีแต่เนื้อหาวิชาอย่างเดียว องค์ประกอบทั้งสองอย่างต้องไปด้วยกัน และเขากล่าวต่อไปว่าการศึกษาแบบมนุษยนิยมมิได้หมายถึง ความสนใจในด้านความรู้สึกอย่างคลั่งไคล้หรือชั่วคราวช่วยยาม และไม่ใช้เครื่องมือแก้ปัญหาทั้งหมด ไม่ใช่เป็นการฝึก

ให้เป็นคนมีความรู้สึกไว หรือเป็นฝ่ายยอมเสมอ ไม่ใช่วิธีที่จะเรียกร้องความสนใจจากนักเรียน
ยามที่เข้าเบื่อน่าย แต่เป็นกระบวนการจัดประสบการณ์อย่างมีจุดมุ่งหมาย

มาสโลว์ (Maslow. 1971 : 188-190) กล่าวว่า ชีวิตต้องมีความหมายได้รับ
ประสบการณ์ที่ประสบผลสำเร็จ และมีความรื่นเริงบ้าง โรงเรียนควรจะให้นักเรียนมีความรู้สึก
เหล่านี้ ครูไม่เพียงแต่ยอมรับนักเรียนเท่านั้น แต่ควรช่วยให้เขารู้ด้วยตนเองว่า ตัวเขาเอง
เป็นคนมีลักษณะอย่างไร

ความหมายของการศึกษาเชิงมนุษยนิยมดังกล่าวนี้ มีรากฐานมาจากจิตวิทยามนุษยนิยม
(Humanistic Psychology) ซึ่ง ลูทซ์ และลักซ์ (Lutz and Lux 19-9 4 - 13
Citing Maslow. 1971) กล่าวไว้พอสรุปได้ว่าพัฒนาการของมนุษย์จะมีได้เมื่อความต้องการ
ต่าง ๆ ของเขาได้รับการตอบสนองเสียก่อน ในคนปกติแล้วพัฒนาการจะมีได้ตลอดชีวิต และ
พัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นสูงสุดคือ การตระหนักในตนเอง (Self-actualization) และก่อน
ที่เขาจะพัฒนาการถึงขั้นสูงสุดนั้น ความต้องการเบื้องต้นของเขาต้องได้รับการตอบสนองขึ้นไปตาม
ลำดับขั้นเสียก่อน ลำดับความต้องการ (The Hierarchical nature of Human Needs)
มีดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางกาย (Physiological) เช่น อาหาร น้ำ อากาศ
ที่พักอาศัย การหลับนอน

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัย (Security and Safty)

ขั้นที่ 3 ความต้องการการเป็นเจ้าของ (Belongingness) เช่น ความรักการยอมรับ

ขั้นที่ 4 ความต้องการเห็นคุณค่าของตนเอง (Self-Esteem) เช่น ความภูมิใจ
ในตนเอง

ขั้นที่ 5 ความต้องการตระหนักในตนเอง (Self-actualization) เช่น ความจริง

การช่วยเหลือผู้อื่น ความยุติธรรม ความถูกต้อง ความสมบูรณ์ สุนทรียภาพ ความหมาย
ถ้าขั้นที่ 1 ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ขั้นที่ 2 ก็เกิดยาก ในทำนองเดียวกัน ขั้นที่ 5 จะเกิด
ได้เมื่อขั้นที่ 1, 2, 3 และ 4 ได้รับการตอบสนองแล้ว

หลักสูตรมนุษยนิยม

พวกมนุษยนิยมถือว่าหลักสูตร เป็นที่จำเป็น ในการสร้างความ เจริญองงามและควมมี
บูรณภาพส่วนคน พัฒนาผู้เรียนทางด้าน Cognitive ความดี ความงาม และให้ความสำคัญใน
ความสัมพันธ์ทางด้านอารมณ์ของครูและผู้เรียน ครูทำหน้าที่เป็น resource center สร้าง
สถานการณ์ที่ท้าทาย กระตุ้นผู้เรียน ไม่บังคับผู้เรียนทำในสิ่งที่ไม่อยากทำ สอนให้ผู้เรียนช่วย
เหลือ ไว้วางใจกลุ่ม และช่วยบูรณาการอารมณ์ ความคิดและการแสดงออกของผู้เรียน Self-
Actualizing Person is at the heart of Humanistic Curriculum

หลักสูตรมนุษยนิยม

ความมุ่งหมาย - เชื่อว่าหน้าที่ของหลักสูตร คือ จัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้เรียนรู้อย่าง
อิสระ พัฒนาตนเอง และให้รางวัลตนเอง

วิธีการ - เน้นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างครูและนักเรียน ครูต้องให้ความอบอุ่นเป็นแหล่ง
ข้อมูล จัดวัสดุอุปกรณ์สร้างสถานที่เพื่อทำน่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ครูจะไม่บังคับให้นักเรียน
ทำในสิ่งที่เขาไม่ต้องการจะทำ

การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ - อาจจะให้เนื้อหาแบบเปิด หรือใช้การศึกษาความสนใจเพื่อ
ให้ได้สิ่งที่นักเรียนต้องการ

การจัด - เน้นการบูรณาการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ
พฤติกรรม

การประเมินผล - ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน จะประเมินในลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (Subjective)

โดยครูและนักเรียนร่วมกัน เช่น อาจจะแสดงผลงานของนักเรียนทากรูปวาด โคลง กลอน ฯลฯ

ทางเลือกใหม่สำหรับการจัดรูปแบบหลักสูตร

ซาอิส (Zais, 1976) ได้กล่าวว่าในปัจจุบันได้มีแนวคิดใหม่เกี่ยวกับทางเลือกในการ ออกแบบ ซึ่งเสนอโดยนักมนุษยนิยม (Humanists) 2 แบบ คือ หลักสูตรแห่งความหลุดพ้น (Unencapsulation Design) และหลักสูตรมนุษยนิยม (Humanistic Design) (Zais, 1976 : 431-437)

หลักสูตรมนุษยนิยมจะมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ คือ

จุดมุ่งหมาย นักมนุษยนิยมมีความเชื่อว่า หน้าที่ของหลักสูตรก็คือ การช่วยให้ผู้เรียน แต่ละคนได้พัฒนาตนเองและพบกับความเป็นอิสระ นักมนุษยนิยมยังมีความ เชื่ออีกว่าหลักสูตรจะต้อง ช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบตัวเอง ไม่ใช่จะทำการปรับเปลี่ยนผู้เรียน ให้เป็น เหมือนบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

เนื้อหาสาระและวิธีการจัด การจัดเนื้อหาสาระที่นิยม ใช้ในหลักสูตรมนุษยนิยมก็คือ "การบูรณาการ" ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์เข้าด้วยกัน จุดนี้เดิมทีเป็นจุดอ่อน ซึ่งได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาก เนื่องจากไม่สามารถจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กว้างและลึกเพียงพอ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอน หลักสูตรมนุษยนิยมต้องการความสัมพันธ์อย่าง สูงระหว่างผู้เรียนและผู้สอน บทบาทของผู้สอนนั้นก็คือ การ เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดย พยายามให้ผู้เรียนได้สำรวจตนเองและให้เด็กได้ เรียนในสิ่งที่เขาสามารถจะเรียนได้ ผู้สอนจะ ต้องไม่ใช่วิธีการบังคับให้ผู้เรียนกระทำในสิ่งที่เขาไม่อยากจะทำ ความเมตตาปรานีเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่าง มากสำหรับการดำเนินการสอนตามหลักสูตรมนุษยนิยม

การประเมินผล การประเมินผลตามหลักสูตรมนุษยนิยมจะมุ่งเน้นการประเมินกระบวนการมากกว่าผลที่เกิดขึ้น โดยจะสนใจว่ากิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปนั้นได้ช่วยให้ผู้เรียน เป็นคนที่มี

ความเปิดเผยและเป็นอิสระมากขึ้น เพียงใด

หลักสูตรมนุษยนิยม ในทัศนะของเบคเกอร์ (Ernest Becker)

หลักสูตรมนุษยนิยม (Humanistic Design) ในทัศนะของเบคเกอร์ (Becker, 1967) ก็มีความคล้ายคลึงกันกับหลักสูตรเพื่อความหลุดพ้น (unheapsulation Design) สำหรับเบคเกอร์นั้น เขาคิดว่าการศึกษาจะทำให้คนเราหลุดพ้นจากความแปลกใหม่ (alienation) ซึ่งความว่า "ความแปลกใหม่" ก็มีความคล้ายคลึงกับคำว่า "การกักขัง" (encapsulation) ของรอยซ์ (Royce, 1964) นั่นเอง การจัดหลักสูตรในทัศนะของเบคเกอร์จะมุ่งเน้นเนื้อหาสาระ (content) มากกว่ากระบวนการ (process) ดังนั้นการจัดหลักสูตรจึงยึดเอาวิชาเป็นศูนย์กลาง (subject-centered) ซึ่งจะให้ความสำคัญของเนื้อหาวิชาใน 3 ลักษณะดังนี้คือ

- (1) เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน
- (2) เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมและประวัติศาสตร์
- (3) เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับศาสนวิทยา

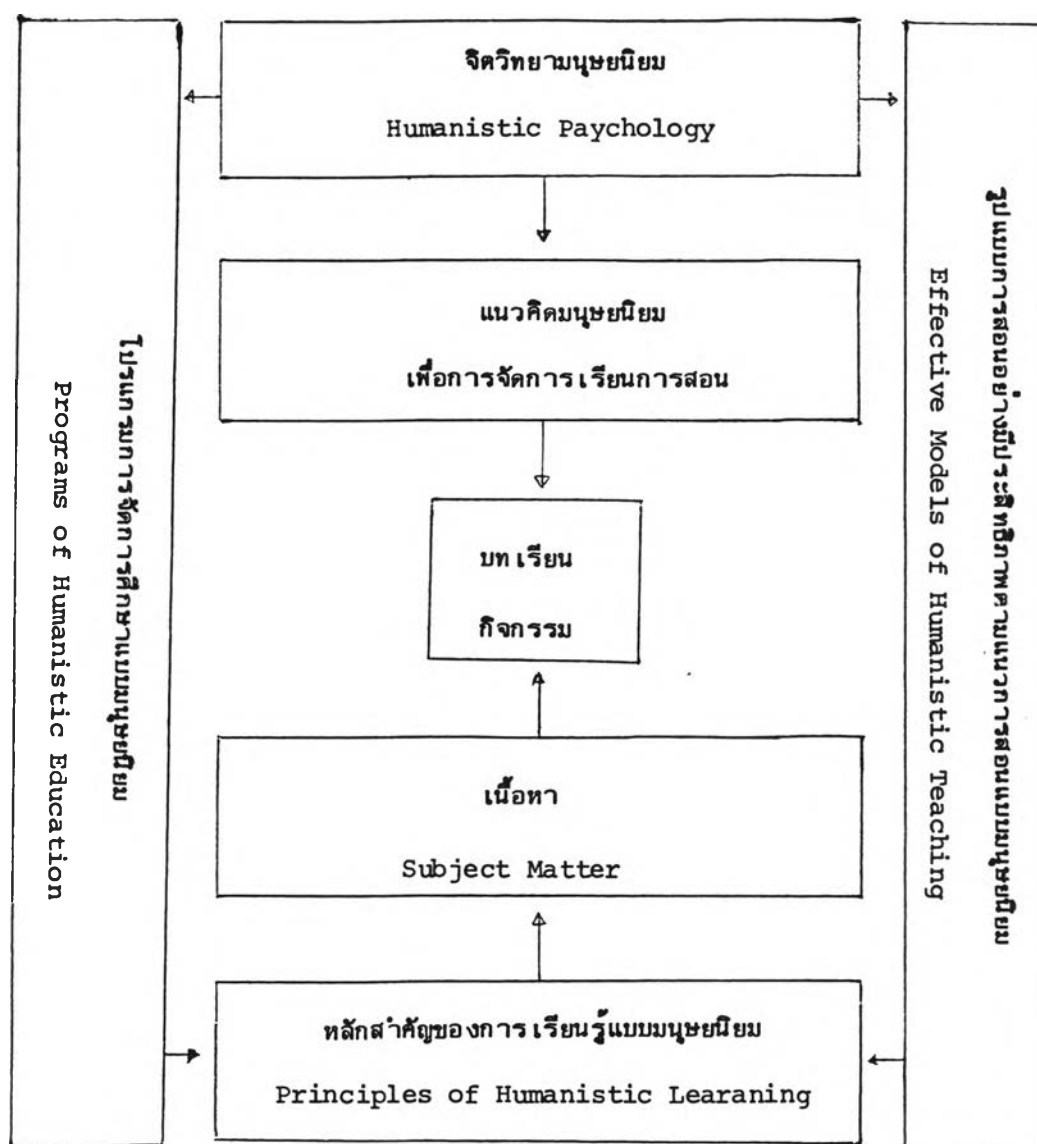
เนื้อหาวิชาในส่วนแรกที่ยังให้รู้จักตัว เองนั้น จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเภทหนึ่ง และมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้แตกต่างจากสัตว์ชนิดอื่น ๆ ได้อย่างไร รายวิชาในกลุ่มนี้ได้แก่ "พัฒนาการของมนุษย์" "จิตวิทยาพัฒนาการ" "บุคลิกภาพ" เป็นต้น (Becker, 1967 : 258) สำหรับในกลุ่มที่สองซึ่งเป็นวิชาที่ยังเน้นสังคมและประวัติศาสตร์นั้น จะมุ่งสอนให้ผู้เรียนได้รู้ว่าเขามีบทบาทและหน้าที่ต่อสังคมอย่างไร เขามีความรู้สึกต่อสังคม เช่นไร ยกตัวอย่างเช่น วิชา "ประวัติและสังคมวิทยาของรัฐหรือประเทศ" "ประวัติจิตวิทยา" เป็นต้น (Becker, 1967 : 263-268) และในส่วนที่สุดท้าย เป็นเรื่องของศาสนานั้นก็เพื่อจะให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อความเป็นอิสระของเขา (Becker, 1967 : 273)

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาวิชาทั้ง 3 ส่วนนี้ ได้มุ่งให้ความสำคัญแก่สังคมมนุษย์เป็นอย่างมาก เขาจึงเรียกว่าหลักสูตร "หลักสูตรมนุษยนิยม"

รูปแบบหลักสูตรมนุษยนิยมตามทางเลือกใหม่ที่กล่าวมานี้ อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นรูปแบบการจัดหลักสูตรที่มีจุดมุ่งเน้นความสำคัญของผู้เรียน เป็นรายบุคคลมากขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากว่า ในภาคในภาคปฏิบัติเน้นหลักสูตรที่ยืด เอาผู้เรียน เป็นศูนย์กลางที่เคยปฏิบัติกันมานั้น ยังไม่มีหลักประกันว่าผู้เรียนแต่ละคนจะได้รับการฝึกอบรมด้วยความมีอิสระเสรีและมีศักดิ์ศรี เพียงพอนั้นเอง

การสร้างบทเรียนและกิจกรรมมนุษยนิยม

นักการศึกษาและครูกลุ่มมนุษยนิยมสร้างบทเรียน โดยยึดหลักจิตวิทยาและหลักการต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษยนิยม คือ รูปแบบการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ตามแนวการสอนแบบมนุษยนิยม (Effective Models of Humanistic Teaching) แนวการจัดโปรแกรมการศึกษาแบบมนุษยนิยม (Program of Humanistic Education) หลักสำคัญของการเรียนรู้แบบมนุษยนิยม (Principles of Humanistic Learning) สำหรับการสอนภาษาอังกฤษ เป็นภาษาต่างประเทศ นั้น มอสโควิทซ์ (Moscowitz, 1878 : 5-20) ได้เพิ่มหลักการอีกอย่างหนึ่ง คือ แนวคิดมนุษยนิยม เพื่อการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ ซึ่งสรุปได้จากภาพประกอบข้างล่างนี้

ภาพประกอบ 1 รูปแบบในการสร้างบทเรียนและกิจกรรมมนุษยนิยม

หลักการต่าง ๆ จากภาพประกอบนี้ มีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการสอนอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวการสอนแบบมนุษยนิยม (Effective Models of Humanistic Teaching))

จากหลักการและจิตวิทยาการเรียนรู้แบบมนุษยนิยมดังกล่าวมานั้น ได้มีผู้สร้างรูปแบบเพื่อเป็นหลักในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพขึ้นหลายรูปแบบด้วยกัน แต่มีจุดประสงค์ใหญ่คล้ายคลึงกัน

มิลเลอร์ (Miller. 1976 : 20-22) ได้เสนอรูปแบบเพื่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จะได้ค่านึงเวลาทำการสอนออกเป็นสี่อย่างคือ

1. รูปแบบด้านพัฒนาการ (The Development Model) เวลาสอนต้องค่านึงถึงพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและอารมณ์ เช่น วัยรุ่นต้องหาหาเอกลักษณ์ วัยรุ่นใหญ่ตอนต้นต้องการแยกตัวเอง
2. รูปแบบด้านโน้ตค้นเกี่ยวกับตัวเอง (The Self-concept Model) การสอนควรส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้สึกยกย่องตนเองและรู้ถึงเอกลักษณ์ที่แท้จริงของตน จะช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบความต้องการของตน จุดมุ่งหมายข้อนี้เพื่อให้นักเรียนดำเนินชีวิตไปตามความคาดหวังของตนเอง ไม่ใช่อยู่ตามความคาดหวังของผู้อื่น นั่นคือการควบคุมวิถีชีวิตตนเองได้
3. รูปแบบการส่งเสริมความไวต่อความรู้สึก และการเปิดเผยตัวเองให้เข้ากับกลุ่ม (The sensitivity and Group-orientation Model) มุ่งหวังเพื่อช่วยให้นักเรียนเปิดเผยตัวและไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น รูปแบบนี้เน้นทักษะการสื่อสาร
4. รูปแบบการส่งเสริมความรู้ตัวอยู่เสมอและการขยายความคิด (The Consciousness Expansion Model) รูปแบบนี้มุ่งส่งเสริมจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถ ในทางวิเริ่มฝึกให้มีจิตใจที่สงบ (Relaxation) แต่ตื่นตัว (Alertness)

2. แนวการจัดโปรแกรมการศึกษาแบบมนุษยนิยม (Programs of Humanistic Education)

จากแนวคิดวิทยาของมาสโลว์ (Lutz and Lux. 1979 : 9-13 citing Maslow. 1971) นั้น วาลเลท (Vallete. 1974 : 150) ได้จัดแบ่งความต้องการออกเป็นหกประการ เพื่อประโยชน์ในการจัดบทเรียนและการสอน โดยแบ่งตามความต้องการของนักเรียน คือ

1. ความปลอดภัยทางกาย (Physical Security) เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่ อาศัย การมีสุขภาพดี

2. ความรัก (Love) เช่น ความเอาใจใส่ การเอาใจช่วย การชมเชย การสัมผัสทางกาย
3. การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ (Creative Expression) เช่น การสร้างเสริมสมรรถภาพทางประสาทสัมผัส การได้รับความสุขจากการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ การหาวิธีแสดงออก
4. ความเชี่ยวชาญทางสติปัญญา (Cognitive Mastery) เช่น มีสัมฤทธิ์ผลในทักษะพื้นฐาน เช่น การคิด การจำ ความเข้าใจ การวิเคราะห์
5. ความสามารถทางสังคม (Social Competency) เช่น การได้รับการยอมรับและการปะทะสังสรรค์กับเพื่อน ได้รู้จักและมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมากยิ่งขึ้น
6. การเน้นคุณค่าของตนเอง (Self-Worth) เช่น การแสดงออกในทางเด่นและปกปิดสิ่งค้อย
3. หลักสำคัญของการเรียนรู้แบบมนุษยนิยม (Principles of Humanistic Learning)

แนวความคิดของกลุ่มพุทธินิยมและมนุษยนิยม ในส่วนที่คล้ายกันและต่างกัน

ส่วนใหญ่แล้วทั้งสองกลุ่มมีแนวความคิดหลาย ๆ อย่างที่คล้าย ๆ กันทั้งสองกลุ่มไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของกลุ่ม S-R ในการจัดการเรียนการสอน เพราะเห็นว่าจะนำไปสู่ความล้มเหลว กลุ่มมนุษยนิยม เห็นด้วยกับแนวความคิดของบรูเนอร์ที่ว่า การให้ความสนใจเพียงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้เท่านั้น เป็นสิ่งที่แข็งกระด้างเกินไป และการที่คำนึงถึงเพียงสิ่งเร้าและการตอบสนองเท่านั้น ทำให้มีขีดจำกัดในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรม และทำให้ไม่เข้าใจสิ่งที่มีความหมายส่วนตัวของบุคคล กลุ่มมนุษยนิยมต่างจากกลุ่มพุทธินิยมตรงที่ เน้นว่าในการจัดการเรียนการสอนนั้นควรคำนึงถึงอารมณ์ ความรู้สึก ของผู้เรียน เป็นสำคัญซึ่งจะรวมทั้งการกระทำของผู้เรียนที่จะทำให้ตนเองยังเกิดความพึงพอใจ นอกจากนั้นยังคำนึงถึงการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นอีกด้วย สรุปแล้วการจัดการศึกษาของกลุ่มนี้จะคำนึงถึง "ความเป็นคนของคน" นั่นเอง

หลักการในการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มมนุษยนิยม

ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มนี้มีข้อ เสนอแนะว่าควรให้เด็กได้มีสมรรถภาพทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กัน คือ ด้านความรู้ (Cognitive) ด้านอารมณ์ความรู้สึก (affective) และด้านทักษะ (psychomotor) ซึ่งหมายความว่าควรฝึกให้เด็กรู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผล มีความชื่นชมหรือมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน ท้ายที่สุดคือให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง

นอกจากนั้น เด็กควรได้รับการกระตุ้นให้สำรวจความรู้สึกรู้สึกของตนเอง ตลอดจนการที่ได้ระบายนามความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งมาส์โลว์ และคอมบ์ส มองเห็นว่าจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดของกลุ่ม S-R นั้น สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ได้จริง แต่การที่มีได้คำนึงถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียนก็เท่ากับว่าปฏิบัติต่อคนดังเช่นสัตว์ หรือ เครื่องจักรหรือ เครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีความรัก ไม่มีอารมณ์โกรธ หรือ เกลียด แม้ว่าสัตว์จะมีอารมณ์ดังกล่าว แต่ว่าสัตว์ไม่สามารถวิเคราะห์หรือระบายนามความรู้สึกหรือสามารถสื่อให้ผู้อื่นทราบได้อย่างลึกซึ้ง และละเอียดอ่อน เนื่องจากมนุษย์มีลักษณะต่างจากสัตว์หรือ เครื่องจักรหรือ เครื่องคอมพิวเตอร์ ดังกล่าว การให้การศึกษาแก่มนุษย์จึงต้องหาทางที่จะช่วยพัฒนาให้แต่ละคน เจริญก้าวหน้าไปให้สมกับการที่มีคุณลักษณะเฉพาะตัวดังกล่าว

ประเด็นสุดท้ายสำหรับแนวความคิดของกลุ่มมนุษยนิยมที่เกี่ยวกับการศึกษาหรือนักเรียน ควรจะได้รับความช่วยเหลือให้ตระหนักและเข้าใจอย่างแจ่มชัดเกี่ยวกับค่านิยมของตนเอง เพราะในปัจจุบันนี้มีสิ่งที่เด็กจะต้องตัดสินใจเลือกมากมาย คนที่มีค่านิยมประจำตัวอย่างแจ่มชัดเท่านั้น จึงจะสามารถเลือกสิ่งที่มีความหมาย และทำความเข้าใจกับตนเองได้ดีที่สุดทั้งมาส์โลว์ โรเจอร์ส และคอมบ์ส ตลอดจนคนอื่น ๆ ในกลุ่มมนุษยนิยมต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า เด็กควรได้รับความช่วยเหลือมิใช่เพียงได้รับความรู้หรือมีความเฉลียวฉลาด หรือสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดีเท่านั้น แต่เขาควรได้รับความช่วยเหลือให้รู้จักสำรวจถึงอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง และเรียนรู้ที่จะสื่ออารมณ์ความรู้สึกนี้กับผู้อื่น ตลอดจนรู้จักวิธีที่จะระบายอารมณ์ความรู้สึก และทำความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนคติและค่านิยมของตนเอง

เวน เบอร์ก Weinderg. 1972 : 116-127) กล่าวเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมนุษยนิยม (Humanistic Learning) ว่า การเรียนรู้แบบมนุษยนิยมนั้น เน้นถึงการเรียนรู้จากความรู้สึกเกี่ยวกับความจริงและเข้าใจสิ่งนั้นอย่างทอ้งแท้ นักวิทยาศาสตร์เรียกการเรียนรู้แบบนี้ว่า สัทัญญาณ (Intuition) เขากล่าวต่อไปว่า หลักการเรียนรู้แบบมนุษยนิยมนี้มีห้าประการ คือ

1. ผู้เรียน เรียนรู้ได้จากสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระ จิตวิทยาแบบดั้งเดิม นั้นถือว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกขณะ เช่น หนูเรียนรู้ได้แม้อยู่ในกรงขังและทิว แต่การเรียนรู้แบบมนุษยนิยมนั้นต้องให้ผู้เรียนมีอิสระที่จะเข้าถึงประสบการณ์ เป็นตัวของตัวเองไม่ถูกควบคุม โรเจอร์ส (Rogers. 1969 : 270) กล่าวถึงอิสระว่า อิสระ หมายถึงการที่นัก เรียนไม่ต้องสนใจต่อประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทั้งหมดแม้แค่ผลของการเรียน การมีอิสระนี้ไม่เพียง แต่ทำให้เขาเรียนได้ดีเท่านั้น แต่ทำให้เขาเรียนได้เร็วด้วย
2. ผู้เรียน เรียนได้จากการกระทำ การเรียนโดยการกระทำนี้มุ่งให้ผู้เรียนได้ใช้ ประสบสัมผัส หรือประสบการณ์ตรงผสมผสานกับจินตนาการ ถ้าผู้เรียน ใช้จินตนาการมากเกินไป เขาก็จะรู้อันไม่ตรงกับความจริง หรือที่เรียกว่าปิด เป็นอนความจริง
3. ผู้เรียน เรียนได้จากการร่วมมือกัน การร่วมมือไม่ได้หมายถึงการเข้ากลุ่มอย่าง เดียวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการที่แต่ละฝ่ายช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน ในสถานการณ์การเรียน โดยสิ่งการป้อนกลับ (Feed back) ให้สมาชิกอื่น ๆ ทราบสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนร่วมมือกันคือกระบวนการกลุ่ม การฝึกด้านความรู้สึก การหันหน้าเข้าหากัน การสนทนาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของ มนุษย์
- สิ่งที่ เป็นอุปสรรคต่อบรรยากาศแห่งการร่วมมือกัน คือ ระบบการแข่งขัน ระบบการ ให้รางวัล ระบบการควบคุม
4. ผู้เรียน เรียนจากภายในตัวออกมา หมายถึงการที่ผู้เรียน เรียน โดยสร้างความรู้สึกร บางอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่ จะเรียน ไม่ใช่เรียน โดยถูกกำหนดบางสิ่งบางอย่าง เข้าไปในตัว เขา

5. ผู้เรียน เรียน โดยนำสิ่งที่อยากรู้นั้นมาสัมพันธ์กับคุณภาพแห่งความเป็นมนุษย์ของเขา ซึ่งประกอบด้วย

5.1 ความ เป็น เอกเทศซึ่งหมายถึงความแตกต่างจากผู้อื่น

5.2 ความ เป็น ไปคาววัยของเขา ผู้สอนต้องคิดว่าเขาเป็นเด็กถ้าเขาอยู่ในวัยเด็ก ยอมรับคุณลักษณะประจำวัยต่าง ๆ ของผู้เรียน เราไม่คิดว่าเด็ก คือผู้ใหญ่ตัวเล็ก

5.3 นักเรียนก็เป็นคนที่มีความรู้สึกเช่นเราเหมือนกัน ความรู้สึกช่วยให้คนเรา เรียนรู้

5.4 นักเรียน เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ร่วมแห่งมนุษย์ (Universal Experiences) เช่น มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความเจริญ เพศ นักเรียนไม่ควรถูกกีดกันจากสิ่งเหล่านี้ดังที่ผ่านมา

5.5 นักเรียน เป็นสัตว์สังคม ส่วนใหญ่โรงเรียนมักจมองนักเรียนว่าพวกเขา กำลังสนุกสนาน เกินไป บรรยายภาคไม่ เป็นวิชาการ เราควรคิดเสมอว่านักเรียนของเราต้องมี ความรู้สึกอยาก เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เขาจึงมีการเคลื่อนไหว

4. แนวคิดมนุษยนิยม เพื่อสอนภาษาอังกฤษ เป็นภาษาต่างประเทศ

มอสโควิทซ์ (Moscowitz. 1978 : 18) ได้ให้ความเห็นว่า การจัดบทเรียน เกี่ยวกับการสอนภาษาอังกฤษ เป็นภาษาต่างประเทศนั้น นอกจากจะยึดหลักต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ควรยึดหลักต่อไปนี้ด้วย

1. จุดประสงค์ใหญ่ของการศึกษา คือการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความสัมพันธ์ในการใช้ความสามารถอย่างเต็มที่

2. ความเจริญส่วนบุคคลและความสามารถทางวิชาการ เป็นหน้าที่ของโรงเรียน ต้องจัดให้ นั่นคือการศึกษาและบทเรียนต้องเกี่ยวข้องกับมิติทั้ง 2 ของมนุษย์ คือ ด้านความรู้หรือปัญญา กับด้านความรู้สึกหรืออารมณ์

3. การเรียน เพื่อให้บุคคลเห็นความสำคัญในตัวเองนั้นต้อง เน้นและนำความรู้สึก

ต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดบทเรียน

4. มนุษย์ต้องการตระหนักในตัวเอง (Self-actualized)
5. การมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมชั้น เป็นสื่ออันดีในการเรียน
6. การเรียนรู้ที่สำคัญคือการค้นพบเกี่ยวกับตัวเอง
7. การได้เรียนรู้เกี่ยวกับคน เองมาก เท่าใดย่อม เป็นแรงจูงใจในการเรียนมาก เท่านั้น
8. การส่งเสริมความรู้สึกยกย่องตนเอง (Self-esteem) เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้

แนวคิดมนุษยนิยม ในการสอนภาษาอังกฤษ เป็นภาษาต่างประเทศนั้นนอกจากจะใช้สอนภาษาอังกฤษแล้ว ยังใช้กับการสอนวิชาอื่น ๆ ได้อีกด้วย และเมื่อมาใช้ในการสอนภาษาอังกฤษนั้น เทคนิคต่าง ๆ จะออกมาในรูปของการแบ่งปัน (sharing) ความรู้ และความรู้สึก ซึ่งจะช่วยให้บรรยากาศในการเรียนรู้อ่อนน้อม มีการยอมรับซึ่งกันและกัน และช่วยให้นักเรียนมีความรู้สึกว่ามี ความใกล้ชิดกันมากขึ้น เพราะกิจกรรมต่าง ๆ เน้นการสื่อสารที่นักเรียนได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองจากผู้อื่น และนักเรียนก็ออกข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองแก่ผู้อื่นด้วย ในรูปของการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองซึ่งกันและกัน ซึ่งลูฟท์ (Luft. 1969 : 50) อธิบายเหตุการณ์เช่นนี้ในรูปแบบซึ่งเรียกว่า Johari Window ตามรูปประกอบข้างล่างนี้

	ตัวเรารู้	ตัวเราไม่รู้
คนอื่นรู้	Public Area (ด้านเปิดเผย)	Blind Spot (ด้านจุดบอด)
คนอื่นไม่รู้	Hidden Area (ด้านปกปิด)	Unknown (ด้านตัวเองและคนอื่นไม่รู้)
		Unconscious (จิตใต้สำนึก)

ภาพประกอบ 2 The Johari Window

ที่มา : (Luft. 1969 : 50)

ลูฟท์ (Luft. 1969 : 50) อธิบายภาพนี้ว่า คนเราจะทราบข้อมูลเกี่ยวกับตัวเอง จาก 4 ด้านด้วยกัน คือ

1. ด้านเปิดเผย (Public Spot) หมายถึง เรารู้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเราเองและคนอื่นก็รู้ข้อมูลนั้น
2. ด้านจุดบอด (Blind Spot) หมายถึง ด้านที่คนอื่นรู้เกี่ยวกับตัวเราเองไม่รู้ ต้องรอให้คนอื่นบอก
3. ด้านปกปิด (Hidden Area) หมายถึง ด้านที่เรารู้เกี่ยวกับตัวเรา แต่ถ้าเรามีความไว้วางใจคนอื่นอย่างเพียงพอแล้ว เราอาจจะเผยสิ่งนั้นให้คนอื่นรู้ก็ได้ เหตุที่เราไม่ยอมบอกอาจจะเป็น เพราะว่าถ้าเราบอกสิ่งเหล่านี้แก่คนอื่นแล้ว คนอื่นอาจจะเห็นความสำคัญของเราน้อยไป

4. **ด้านที่ตัวเองและคนอื่นไม่รู้ (Unknown)** หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองที่ตัวเองไม่รู้หรือไม่ตระหนักและคนอื่นก็ไม่รู้ด้วย บางครั้งก็เป็นสิ่งที่อยู่ใต้จิตสำนึก

ตามอุดมการณ์แล้ว ด้านที่เราควรจะรู้มากที่สุด หรือด้านที่ใหญ่ที่สุดควรจะเป็นด้านเปิดเผย การที่จะให้เป็นไปได้ตามอุดมการณ์นั้นต้องอาศัยกระบวนการแบ่งปันข้อมูลและการให้การป้อนกลับ (Feedback) ซึ่งกันและกัน นั่นคือ ถ้าเราเปิดเผยตัวเอง มากเท่าใดด้านปกปิดก็จะเล็กลง และด้านเปิดเผยก็จะกว้างขึ้น ในทำนองเดียวกันจุดบอดของเราจะเล็กลงอีก ถ้าคนอื่นให้การป้อนกลับเกี่ยวกับสิ่งที่เรายังไม่รู้ในตัวเอง สำหรับด้านที่ตัวเองไม่รู้และคนอื่นไม่รู้ก็จะเล็กลงได้เพราะขณะที่เรากำลังแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับตัวเองกันอยู่นั้น เราอาจจะเกิดการหยั่งเห็น (insight) เกี่ยวกับตัวเองในส่วนที่เป็นจิตใต้สำนึก และด้านที่ตัวเองและคนอื่นไม่รู้ แล้วเราก็เผยความรู้ใหม่นี้ให้แก่คนอื่นทำให้ด้านที่ตัวเองและคนอื่นไม่รู้เล็กลง และด้านเปิดเผยกว้างใหญ่ขึ้นอีก กระบวนการดังกล่าว เป็นกิจกรรมหลักของการสอนภาษาอังกฤษ โดยวิธีการสอนแบบมนุษยนิยม จะเห็นว่ากระบวนการแบ่งปันนี้ทำให้ด้านเปิดเผยของเรากว้างใหญ่ขึ้น ในขณะที่ด้านอื่น ๆ เล็กลง สิ่งเหล่านี้เป็นจุดประสงค์อย่างหนึ่งของการศึกษามนุษยนิยมที่มุ่งหมายให้คนเราได้เรียนรู้และเข้าใจตัวเองให้มากที่สุด

เทคนิคบางประการในการใช้กิจกรรมในการสอน

หลังจากได้บทเรียนมนุษยนิยมมาแล้ว ก่อนทำการสอน มอสโควิตซ์ (Moscowitz, 1978 : 23-44) แนะนำว่า ครูควรสร้างสายสัมพันธ์อันดีกับนักเรียนเสียก่อน กิจกรรมต่าง ๆ ควรเน้นเฉพาะด้านนิยาม (Positive) เช่น ข้อดีของตนเอง และผู้อื่น การทำเช่นนี้จะช่วยให้มีมโนทัศน์เกี่ยวกับตัวเองและผู้อื่น ในทางที่ดีและเข้าใจผู้อื่นไปในทางที่ดีด้วย หลีกเลี่ยงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเป็นลบ (Negative) กิจกรรมเน้นให้มีการยอมรับ การเข้าใจตัวเองและผู้อื่น ถ้านักเรียนไม่ต้องการพูด เขาก็มีสิทธิจะไม่พูดได้ เพราะบางครั้งเขาไม่สามารถจะคิดได้ทันที นอกจากนี้ยังมีเทคนิคต่าง ๆ อีก เช่น การแก้ไขกรณีนักเรียนพูดผิด พูดในทางลบ หรือมีคำหยาบคาย

การประยุกต์แนวความคิดของกลุ่มมนุษยนิยมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้เด็กตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ที่จะเรียนด้วยตนเองเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่น เปิดโอกาสให้เด็กเลือกหัวข้อที่จะศึกษาค้นคว้าตามความสนใจจากหลาย ๆ หัวข้อที่ครูได้เตรียมไว้ หรือกระตุ้นให้เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการตั้งข้อตกลงร่วมกันในชั้น ฯลฯ
2. สร้างบรรยากาศที่มีลักษณะอบอุ่น เป็นมิตร ให้การยอมรับและพยายามอย่างดีที่สุดที่จะสื่อความรู้สึกของครูที่เชื่อว่าเด็กทุกคนสามารถเรียนได้ และครูปรารถนาที่จะให้ทุกคนได้เรียน เช่น พยายามจำชื่อเด็กทุกคนให้ได้โดยเร็วที่สุด และพยายามให้ความสนใจกับทุก ๆ คน หรือกระตุ้นให้เด็กตั้งใจทำงานอย่างดีที่สุด พยายามหลีกเลี่ยงการแข่งขัน หรือการขู่บังคับ นอกจากนี้ เมื่อเด็กทำงานได้ดีให้แสดงให้เห็นว่าครูมีความพอใจกับผลงานนั้น ๆ
3. พยายามทำตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้คอยกระตุ้นให้กำลังใจตลอดจนเป็นผู้คอยช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้
4. บางครั้งบางครั้งอาจแสดงให้เด็กเห็นว่าครูก็เป็นปุถุชนธรรมดาคนหนึ่ง ซึ่งมีอารมณ์ความรู้สึก ทั้งอารมณ์โกรธ อารมณ์ไม่พอใจ แต่ควรแสดงอารมณ์หรือความไม่พอใจกับสภาพการณ์ มิใช่แสดงกับตัวเด็ก เช่น ครูเข้ามาในห้องเห็นห้องรกรุงรังด้วยชอล์กที่เด็กใช้ขว้างปากัน ครูรู้สึกไม่พอใจอย่างมาก ครูคนแรกใช้วิธีตำหนิติเตียนตัวเด็กดังนี้ "เธอสองคนเป็นเด็กที่เหลวไหลใช้ไม่ได้ มาทำความสะอาดห้องเดี๋ยวนี้ ฉันจะต้องบอกพ่อแม่ของเธอให้รู้เรื่องความซนของเธอเสียบ้าง" ส่วนครูอีกคนหนึ่งใช้วิธีตำหนิสภาพการณ์ เช่น "ฉันรู้สึกโกรธเมื่อเห็นเศษชอล์กเกลื่อนเต็มห้อง ชอล์กไม่ได้มีไว้สำหรับขว้างปาเล่น จะต้องทำความสะอาดห้องเดี๋ยวนี้" ด้วยวิธีการเช่นนี้ครูจะสามารถระบายความโกรธออกมาได้ โดยที่เด็กไม่สามารถถูกครูได้ว่าเป็นครู และยังไม่รู้จักระงับอารมณ์ (Ginott, 1972)
5. ถ้าครูยังไม่มีความรู้สึกในทางบวกให้กับตนเอง และยังไม่สามารถเป็นครูที่ดีได้ให้พยายามหาทางเข้ารับคำปรึกษาทั้งส่วนตัวและเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ เพราะกลุ่มนี้มีแนวความเชื่อว่าคนจะเห็นว่าคนอื่น เป็นคนดีมีความสามารถนั้น จะต้องมองเห็นว่าตนเองเป็นเช่นนั้น เสียก่อน

6. พยายามทำอย่างดีที่สุดที่จะช่วยให้เด็กพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก และควรคาดหวังให้เป็นคนไวต่อความรู้สึกของเด็ก เช่น พยายามมองทุกสิ่งทุกอย่างให้เห็นดังเช่น เด็กเห็น สะท้อนให้เด็กเห็นว่าเมื่อครั้งที่ครูยังเป็น เด็กก็เคยมีความรู้สึก เช่นนั้นเหมือนกัน เช่น ความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย ความรู้สึกที่ถูกทอดทิ้ง ความรู้สึกกลัว ฯลฯ สำหรับวิธีที่จะช่วยพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวกให้กับเด็กคือ ให้เด็กแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ แล้วให้แต่ละคนอธิบายถึงความสำเร็จที่ได้รับก่อนที่จะมีอายุได้ 10 ขวบ หรือบางครั้งให้เด็กเขียนถึงการกระทำต่าง ๆ ที่เขามีความภาคภูมิใจ หรือบางครั้งครูอาจจะเลือกใครคนใดคนหนึ่งขึ้นมา และให้เพื่อนคนอื่น ๆ พูดถึงส่วนดีของเขา เป็นต้น

7. ถ้าเป็นไปได้จัด เวลาให้เด็กมีโอกาสทำความ เข้าใจถึงอารมณ์ความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการกระตุ้นให้เด็กมีความไวต่ออารมณ์ความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเอง เช่น ครูอาจจะแสดงท่าทีในลักษณะที่มีอคติกับ เด็กกลุ่มหนึ่ง ด้วยการพูดคำหยาบ ๆ หรือคัดค้านบางอย่าง ในขณะที่เดียวกันก็ทำดีกับอีกกลุ่มหนึ่ง เช่น การชมเชย ให้สิทธิพิเศษบางอย่างหลังจากนั้นครูเปลี่ยนท่าทีที่มีต่อแต่ละกลุ่ม เสียใหม่โดยสลับกัน เมื่อสิ้นสุดการทดลองให้เด็กอธิบายเกี่ยวกับความรู้สึกที่แต่ละคนได้รับจากท่าทีของครู

8. ฝึกให้เด็กทำความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมของตนเองโดยวิธีการต่อไปนี้

8.1 กระตุ้นให้เด็กให้คำกับสิ่งที่เลือกได้ โดยให้เด็ก เขียนรายชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่คิดว่ามีความหมายสำหรับตน ทั้งหมด 25 รายการ โดยให้แบ่งเป็นประเภท เช่น สิ่งของ บุคคล ลักษณะนิสัย หรือสิ่งต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกับค่านิยมของพ่อแม่ ต่อจากนั้นให้เด็กอภิปรายกันในกลุ่มย่อย เกี่ยวกับสิ่งที่แต่ละคนสังเกตเห็นว่าเป็นค่านิยมของตนเอง

8.2 ช่วยให้เกิดสามารถหาตัวเลือกอื่นแทนได้ เมื่อพบกับสภาพการณ์ที่จะต้องเลือก โดยที่ครูอ่าน เกี่ยวกับสถานการณ์หนึ่งให้เด็กฟังแล้วถามว่า เด็กจะทำเช่นใดในสถานการณ์เช่นนั้น ต่อจากนั้นให้เด็กแบ่งกลุ่มกันประมาณ 3-4 คน อภิปรายเกี่ยวกับการตัดสินใจของแต่ละคน ตัวอย่างของสถานการณ์เช่น " ถ้านัก เรียน เห็น เด็กคนหนึ่งหยิบของจากห้องสรรพสินค้า ซึ่งนักเรียนคิดว่า เด็กคนนั้นน่าจะรู้ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น เมื่อถูกจับ นักเรียนจะทำอย่างไร

8.3 ช่วย让孩子ให้หน้าหนักกับตัวเลือกนั้น ๆ ได้ ครูให้ตัวเลือกมา 3 ตัวพร้อมทั้งให้เด็กจัดอันดับ พร้อมทั้งให้เหตุผลว่าทำไมจึงจัดอันดับเช่นนั้น

8.4 กระตุ้นให้เด็กมีการเลือกอย่างอิสระ ให้เด็กแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ละประมาณ 6-7 คน ให้คนหนึ่งในแต่ละกลุ่มบรรยายสภาพการณ์ที่แต่ละกลุ่มจะต้องตัดสินใจเลือกส่วนคนอื่น ๆ นั้นให้ช่วยถามคำถามที่จะนำไปสู่การตัดสินใจเลือกได้ ซึ่งลักษณะคำถามมีดังนี้ (1) เป็นคำถามที่ช่วยให้เข้าใจสถานการณ์ (2) ช่วยให้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการรับรู้ปัญหา (3) ช่วยให้สำรวจตัวเลือก (4) ช่วยให้วิเคราะห์เหตุการณ์ที่จะตามมา และ (5) ช่วยให้ได้สำรวจความรู้สึก และการกระทำในการตัดสินใจ

8.5 กระตุ้นให้เด็กได้แสดง หรือทำตามสิ่งที่ตนได้เลือก โดยที่ครูกระตุ้นให้เด็กเขียนรายการที่คิดว่าถ้าเปลี่ยนแปลงแล้วจะทำให้โรงเรียนหรือชุมชน หรือตนเองดีขึ้นแล้วให้เด็กลงมือกระทำ หลังจากนั้นอีกหนึ่งเดือนตรวจสอบว่าเด็กทำได้ตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่

8.6 ช่วย让孩子มีโอกาสที่จะแสดงพฤติกรรมตามสิ่งที่เลือกนั้นซ้ำแล้วซ้ำอีก และมีลักษณะคงเส้นคงวา โดยการที่ครูเขียนรายชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กอยากทำ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การเป็นคนซื่อสัตย์ ฯลฯ แล้วให้เด็กเลือกสิ่งที่เด็กอยากทำมากที่สุดออกมา 3 อย่างแล้วให้เด็กบอกว่าในขณะนี้จะทำอย่างไรกับสิ่งที่เลือก แล้วในเวลาต่อไปจะทำอย่างไร

9. ในการจัดการเรียนการสอนให้คำนึงถึง Affective Domain ควบคู่ไปกับ Cognitive Domain ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของกลุ่มมนุษยนิยม เช่น ในการสอนสังคมศึกษา นอกจากจะให้ทางด้านความรู้แล้ว ยังจะต้องปลูกฝังลักษณะความเป็นคนใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น

ลักษณะของครูตามหลักการของการสอนแบบมนุษยนิยม

เบลค (Blake, 1974 : 41-46) กล่าวว่า ครูที่มีลักษณะตรงตามหลักการสอนแบบมนุษยนิยมควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เสมอต้น เสมอปลายและเป็นที่ยอมรับนักเรียนได้

2. สามารถสื่อสารกับนักเรียนได้อย่างชัดเจน ในสิ่งที่ครูคิดและรู้สึก
3. มีเจตคติเชิงนิมิตต่อนักเรียน
4. ครูเป็นอิสระและยอมให้นักเรียนเป็นอิสระมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว
5. เอาใจนักเรียนมาใส่ใจครูได้
6. ยอมรับนักเรียนตามสภาพของเขา

นอกจากนี้ แพตเตอร์สัน Patterson. 1973 : 97-110) กล่าวว่าครูที่มีลักษณะแบบมนุษยนิยม (Humanistic toaoner) ควรมีลักษณะต่อไปนี้

1. มีความสงบ
2. ยืดสายกลาง
3. เห็นความรู้สึกของนักเรียนสำคัญกว่าความรู้สึกของครู รักและปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคน เท่าเทียมกัน ไม่มีอคติ
4. ไม่มีอคติ
5. มีความรู้ในเนื้อหาดี

มอสโควิทซ์ (Moscowitz. 1978 : 15) ให้ความเห็นเกี่ยวกับลักษณะของครูพอสรุปได้ว่า ครูที่สอนภาษาต่างประเทศนั้นส่วนใหญ่ก็มีลักษณะของมนุษยนิยมอยู่แล้ว แต่การสอนแบบมนุษยนิยมนั้นควรมีบรรยากาศ ครู และกิจกรรมบทเรียน เป็นแบบมนุษยนิยมด้วย

ในด้านความคิด เห็นมอสโควิทซ์ (Moscowitz. 198 : 14-15) กล่าวว่าการศึกษาแบบมนุษยนิยมช่วยให้นักเรียนเพิ่มทักษะในการพัฒนาและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น นักเรียนจะแสดงความสนใจและยอมรับผู้อื่น นักเรียนจะมีการแบ่งปัน (Sharing) การเอาใจใส่ (Caring) การศึกษาเชิงมนุษยนิยมช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจตนเอง การพิจารณาตนเอง

(Introspection) การยกย่องตนเอง (Self-Esteem) เห็นคุณลักษณะเชิงนิมิต (Positive) ของตนเองและผู้อื่น นักเรียนจะพบว่าโรงเรียนให้ความสำคัญต่อความรู้สึกและประสบการณ์ของเขา ดังนั้น เขาก็จะเห็นว่าโรงเรียนก็ย่อมสำคัญต่อเขาด้วย ความรู้สึกชนิดนี้จะค่อย ๆ เกิดขึ้น ไม่ใช่เกิดโดยรวดเร็ว นักเรียนที่ประสบความสำเร็จ เหลวในโรงเรียนจะไม่เคยมีความรู้สึกดังกล่าว การที่เขาล้มเหลวในโรงเรียน เพราะผู้ให้การศึกษาไม่ได้ให้ความจริงหรือการศึกษาที่มีความหมายต่อชีวิตของเขา

วิธีการสอนแบบมนุษยนิยมมีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งดังที่ เพโช (Pechou, 1981:2-3) กล่าวไว้ว่า นักเรียนเรียนภาษาต่างประเทศได้ช้าเพราะเขาถูกขัดขวางจากสิ่งต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนไม่ดี ทำให้ไม่กล้าแสดงออก เพราะเขินอาย และกลัวว่าจะทำผิดจึงทำให้ นักเรียนไม่ค้นพบพลังงานอีกส่วนหนึ่งออกมาใช้ในการเรียนภาษา พลังงานเหล่านี้นักเรียนจะนำออกมาใช้ได้เมื่อขณะที่เรียนนั้นนักเรียนมีอิสระทางอารมณ์ มีการปะทะสังสรรค์ระหว่างเพื่อน บรรยากาศไม่เป็นแบบดั้งเดิม (Traditional) ถ้าทำได้เช่นนั้นนักเรียนจะมีสิ่งต่าง ๆ ที่พร้อมจะแสดงออก เพราะสิ่งเหล่านั้นอยู่ในส่วนลึกของเขามานานแล้ว เพโช สรุปว่าการศึกษาเชิงมนุษยนิยมมีบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งในการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์

โรเจอร์ส (Rogers, 1975 : 41-41) ได้กล่าวถึงการสอนที่เน้นด้านวิชาการเกินไปว่า แต่ละปีที่ผ่านมาไปนั้น เขาได้เห็นแต่ในแง่ร้าย เพราะสถาบันการศึกษาจัดการศึกษาโดยเน้นแต่เฉพาะด้านความรู้โดยมุ่งส่งเสริมนักเรียน เฉพาะส่วนคอยขึ้นไปเท่านั้น ความแคบในการส่งเสริมการศึกษาเช่นนั้นย่อม เป็นผลเสียต่อสังคม การที่ไม่คำนึงถึงองค์ประกอบทางความรู้สึกนั้น ทำให้นักเรียนหมดความตื่น ตื่นและความสนใจในการศึกษา

นักจิตวิทยาชื่อ คอมบส์ (Combs, 1970 : 235-236) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาว่า รัฐบาลในหลายประเทศได้ใช้เงินจำนวนมากเพื่อการปฏิรูปการศึกษา แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ความพยายามเหล่านั้นล้มเหลวเป็นส่วนใหญ่ เพราะมุ่งแก้ปัญหาไม่ถูกจุด ครูส่วนใหญ่เชี่ยวชาญในการบอกวิชาการ (Information) ให้แก่นักเรียน แต่ปัญหาของเราขณะนี้คือ เราไม่ได้ขาดแคลนวิชาการ แต่ปัญหาอยู่ที่การไม่สามารถที่จะช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบความสัมพันธ์ของตัว เขากับความรู้ที่เขาได้รับ ดังนั้นการให้ความรู้แก่นักเรียนเพียงอย่างเดียวจึง

เป็นการไม่ส่งเสริมความ เป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นการแยก เยาวชนออกจากความเป็นจริง และเป็น การสร้างระบบที่นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับตัว เขา คอมบัส กล่าวต่อไปว่า สิ่งที่ นักเรียน เห็นว่าสำคัญในชีวิตของเขาคือ การเจริญเติบโตและพัฒนาการของเขา เขาจะมี โนทัศน์ เกี่ยวกับตนเอง (Self-Concent) ได้จากการที่บุคคลสำคัญในชีวิตของเขาปฏิบัติต่อ เขาอย่างไร นักเรียนจะพยายามสร้าง โนทัศน์เกี่ยวกับตัวเอง ทุกหนทุกแห่งที่เขาไป เช่น ในห้องเรียน ที่บ้าน ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับตัว เองมีผลต่อ โนทัศน์เกี่ยวกับตนเองของเขา ดังนั้นการสอน ของครูจึงมีความหมายต่อ เขามาก

บราวน์ (Brown. 1975 : 1-2) ได้กล่าว เกี่ยวกับการเรียนการสอนว่าห้องเรียน ส่วนใหญ่ไม่มีชีวิตชีวา กล่าวคือ การเรียน เป็นไปอย่างจำเจน่าเบื่อ ครูเหมือนหุ่นยนต์นักเรียน เหมือนภาวะซึ่งมีหน้าที่สำคัญคือ คอยรับ เนื้อหาวิชา ส่วนห้องเรียนที่มีชีวิตชีวานั้น เต็มไปด้วย กิจกรรมมากมาย ซึ่งนักเรียนจะ เข้าร่วมกิจกรรมอย่างศรัทธาและจริงจัง ครูก็ปฏิบัติต่อนักเรียน เหมือนมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ

บทบาทของผู้สอนนั้นมิได้หลายบทบาท เป็นทั้งผู้ช่วย ผู้สังเกตการณ์และผู้สอนนั้นควรจะ เป็นผู้ที่มีจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่พร้อมจะปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิด ความกระจำงใน เป้าหมายของการเรียนรู้ ความต้องการของตนเอง ดังนั้นงานของผู้สอนนั้น จึงมิใช่เป็น เพียงการตั้งข้อกำหนด การขู่บังคับ การยกย่อง หรือการช่วยเหลือผู้เรียน กระตุ้น ให้อำนาจใจให้ความช่วยเหลือ เป็นผู้ร่วมคิดและเป็น เพื่อนกับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีความ เชื่อ มีความศรัทธาในความเป็นคน การที่จะเชื่อและไว้วางใจในความสามารถของบุคคลจะช่วยให้ บุคคลนั้น ๆ พัฒนาศักยภาพของตนเอง (พรรณิ ช. เจนจิต 2528 : 224-225) นอกจากนั้น ผู้สอนจะต้อง เป็นผู้ที่มีลักษณะตั้งใจจริง เป็นคนตรงไม่เสแสร้ง ในการสร้างสัมพันธภาพจะต้อง เป็นตัวของตัวเองจริง ๆ มิใช่เป็นการแสดงบทบาท ดังนั้นบางครั้งผู้สอนอาจจะโกรธ อาจไม่ พอใจที่สามารถแสดงได้ มิใช่เสแสร้ง ปกปิดความรู้สึกนั้นไว้ สิ่งที่สำคัญก็คือ ผู้สอนจะต้อง พยายามสื่อให้ผู้เรียนได้รับทราบถึงความรู้สึกนึกคิดที่ดีที่ผู้สอนมีต่อผู้เรียนให้ได้ นอกจากนี้ผู้สอน จะต้องให้เกียรติ ในแง่ของความรู้สึกและความคิดเห็น ดังนั้นลักษณะของผู้สอนที่ตีความแนวความ สึกของกลุ่มมนุษยนิยม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรู้ดี
2. เป็นผู้ที่มีความไวต่อความรู้สึกของผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน
3. มีความศรัทธาและเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนได้
4. เป็นผู้มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกนึกคิดในทางบวกกับผู้อื่นด้วย
5. มีความเชื่อว่าจะสามารถช่วยเหลือผู้เรียนทุกคนให้ทำดีที่สุดเท่าที่จะทำได้
6. รู้จักที่จะนำแนวความคิดจากหลาย ๆ ทฤษฎีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

เนื่องจากปรัชญาการศึกษาเชิงมนุษยนิยมนี้ เชื่อว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วมนุษย์มีลักษณะของการพึ่งตนเอง ทำอะไรด้วยตนเอง (Self-motivated) ดังนั้นบทบาทของผู้เรียนตามปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ จึงถือเอาผู้เรียนเป็นสำคัญ student Centered ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนสิ่งต่าง ๆ ตามความสนใจของตนเองได้ ถ้าคิดว่าสิ่งที่เรียนนั้นมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง การเรียนรู้ของผู้เรียนมุ่งที่จะให้ผู้เรียนได้ทดลองและค้นคว้าด้วยตัวของเขาเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำ (Elias 1980 : 126-127) ดังนั้นผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ ถ้าเขาได้ลงมือกระทำด้วยตัวของ เขาเอง ทั้งนี้ เพราะ กลุ่มมนุษยนิยม เชื่อว่าการเรียนรู้นั้นเป็นกระบวนการภายใน (Learning is an internal process) หมายความว่า ผู้เรียนจะถูกกระตุ้นด้วยอิทธิพลภายนอกเท่าไรก็ตาม แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในอัตราที่เขาคิดว่า เขาต้องการเรียนรู้และการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้เขาบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง (อุ้นดา นพคุณ 2527 : 65)

จากความคิดเห็นดังกล่าวมานั้น พอจะสรุปได้ว่าการสอนตามแนวมนุษยนิยมนั้น จัดบทเรียนให้ตามความต้องการของผู้เรียน จุดมุ่งหมายของการ เรียนและความรู้สึกของผู้เรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อดุลย์ จินตะเกษกรม (2527) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในการฟังและพูดภาษาอังกฤษ และความรู้สึกต่อการเรียนภาษาอังกฤษตามวิธีสอนแบบมนุษยนิยม และวิธีสอนแบบธรรมดา พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทักษะด้านการพูดสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม และนักเรียนกลุ่มทดลองซึ่งเรียนจากวิธีสอนและบทเรียนแบบมนุษยนิยมมีความรู้สึกต่อการเรียนภาษาอังกฤษดีกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม ซึ่งเรียนจากวิธีสอนและบทเรียนแบบธรรมดา ในหัวข้อความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมและบทเรียนความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อตนเองและความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเพื่อนร่วมชั้น และความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อครูภาษาอังกฤษ

ทรงวุฒิ สุธาวรรณ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มของปรัชญาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ปีพุทธศักราช 2543 พบว่า ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นการยึดปรัชญาการศึกษา กิจกรรมการศึกษา หรือกลุ่มเป้าหมายเป็นหลักก็ตาม แนวคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญสอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษามนุษยนิยม (Humanism) คือ: เน้นในเรื่องของการที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้มนุษย์ได้มีการศึกษาตลอดชีวิต และสามารถนำข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง รวมทั้งยังมุ่งให้มนุษย์สามารถที่จะนำตนเอง ทั้งตนเองได้ มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์แก่สังคม มีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกกระทำการต่าง ๆ ที่ไม่ทำให้ผู้ใดเดือดร้อน รวมทั้งตนเองด้วย

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนที่จะทำให้ผู้เรียนไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้ จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนใจและความต้องการของนักเรียน เป็นสำคัญ โดยผู้เรียนสามารถจะเลือกเรียนได้ในสิ่งที่เขาเห็นว่าดีมีประโยชน์ต่อชีวิต เพื่อที่เขาจะได้นำมาปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสังคมได้ ด้านหลักสูตรและเนื้อหาที่มีแนวคิดสอดคล้องด้านปรัชญามนุษยนิยม โดยผู้เชี่ยวชาญให้เหตุผลว่าเราไม่สามารถสอนผู้อื่นได้โดยตรง เราสามารถเพียงอำนวยความสะดวกให้เขาเรียนรู้ ทั้งนี้

เพราะบุคคลทุกคนจะอยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ของคน กล่าวคือ กิจกรรมของเนื้อหาที่เรียนนั้น จะต้องสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนทั้งนี้ เพราะเชื่อว่า ธรรมชาติของคนนั้นอยากเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจ ด้านบทบาทของผู้สอน ผู้สอนต้องรู้กว้าง เข้าใจธรรมชาติ และความสนใจของผู้เรียนโดยไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่สอนโดยตรง แต่จะเป็นผู้คอยช่วยเหลือ แนะนำ ยั่วยุให้กำลังใจ ทำหน้าที่ประสานงาน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการทำงานระบบกลุ่ม ในระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ด้านกระบวนการเรียนการสอน ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าจะต้องยึดผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง เน้นที่ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอนร่วมกับผู้สอน ภายใต้บรรยากาศแห่งประชาธิปไตย รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียน เป็นตัวของตัวเองมากที่สุด เพื่อให้ค้นพบและรู้จักตนเอง ด้านการประเมินที่ดียิ่ง คือ ผู้เรียนเอง จะเห็นว่าแนวโน้มของปรัชญา การศึกษานอกระบบโรงเรียน ในปีพุทธศักราช 2543 ทั้งด้านความหมาย เป้าหมายการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และการวัดและการประเมินผล มีแนวโน้มไปทางปรัชญาการศึกษา กิจพัฒนาการและมนุษยนิยม